

img1

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS

LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2023 m. spalio 3 d.
Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Andžej Maciejevski, Antano Simniškio (kolegijos pirmininkas ir pranešėjas) ir Dalios Vasarienės,

teismo posėdyje kasacine rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo civilinę bylą pagal atsakovės uždarnosios akcinės bendrovės „Žaltys“ kasacinį skundą dėl Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2023 m. kovo 16 d. sprendimo peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal ieškovo E. N. ieškinį atsakovei uždarajai akcinei bendrovei „Žaltys“ dėl atleidimo iš darbo pripažinimo neteisėtu.

Teisėjų kolegija

nustatė:

I. Ginčo esmė

1. Kasacinėje byloje sprendžiama dėl teisės normų, reglamentuojančių kasacinio proceso nutraukimą, diskriminacijos fakto įrodinėjimą, aiškinimo ir taikymo.
2. Ieškovas prašė: pripažinti neteisėtu jo atleidimą iš tarptautinio krovinių gabenimo transporto priemone vairuotojo pareigų pas atsakovę; negrąžinti jo į tarptautinio krovinių gabenimo transporto priemone vairuotojo pareigas pas atsakovę, laikant, kad darbo sutartis nutraukta teismo sprendimu jo įsisteijimo dieną; priteisti jam iš atsakovės vidutinį darbo užmokestį už priverstinės pravaikštos laiką nuo atleidimo iš darbo dienos iki teismo sprendimo įvykdymo dienos, bet ne ilgiau kaip už vienus metus, nesumokėtą darbo užmokesčio dalį už budėjimą 2022 m. sausio, vasario mėn., 200 Eur neturtinės žalos atlyginimą bei išeitinę išmoką, konstatavus darbo sutarties nutraukimą darbdavio iniciatyva pagal Lietuvos Respublikos darbo kodekso (toliau – DK) 57 straipsnį arba 59 straipsnį.
3. Ieškinyje nurodyta, kad pagal 2022 m. sausio 12 d. pasirašytą neterminuotą laikinojo darbo sutartį ieškovas pradėjo dirbti pas atsakovę vairuotoju ekspeditoriumi nuo 2022 m. sausio 15 d. Atsakovė 2022 m. sausio 12 d. priėmė įsakymą, kuriuo komandiravo ieškovą į bendrovę „Richter Transport GmbH & Co. Logistic K&U Vokietijoje, tačiau 2022 m. sausio 14 d. pranešė ieškovui, kad paskirta komandiruotė atšaukta. 2022 m. sausio 17 d. ieškovui elektroniniu paštu buvo pranešta apie atsakovės 2022 m. sausio 17 d. įsakymą „Dėl darbo sutarties nutraukimo“, kuriuo įsakyta atleisti ieškovą nuo 2022 m. sausio 20 d. pagal DK 36 straipsnio 3 dalį, nurodant jokių su atleidimu iš darbo susijusių duomenų. 2022 m. sausio 19 d. ieškovas buvo nedarbingas dėl ligos, nedarbingumas pasibaigė 2022 m. sausio 28 d. Darbo sutartis darbdavės iniciatyva buvo nutraukta 2022 m. sausio 31 d., ieškovui buvo pervesta 71,29 Eur suma.
4. Ieškinyje teigiama, kad darbo sutarties nutraukimas pripažintinas neteisėtu, nes atsakovė pažeidė DK 36 straipsnio 3 dalį, 64 straipsnio 2, 5 dalis, 65 straipsnio 6 dalį. Ieškovas turėjo būti raštu įspėtas apie darbo sutarties nutraukimą, nurodant konkrečias darbo santykių nutraukimo priežastis, 2022 m. sausio 14 d., t. y. likus 3 darbo dienoms iki 2020 m. sausio 20 d., tačiau ieškovas 2022 m. sausio 14 d. nebuvo gavęs iš atsakovės DK 64 straipsnio 2 dalį atitinkančio rašytinio įspėjimo apie darbo sutarties nutraukimą. Atsakovės 2022 m. sausio 17 d. įsakymas neatitinka DK 64 straipsnio 2 dalies reikalavimų, nes jame užfiksuota tik teisės norma, nepateikiant konkrečių aplinkybių, kuriais motyvuojamas nepatenkinamas ieškovo išbandymo rezultatas. Ieškovo nuomone, darbo sutartis buvo nutraukta dėl to, kad atsakovei tapo žinoma apie LRT tyrimų skiltyje paskelbtą straipsnį „(duomenys neskelbtini)“, kuriame aprašyta, kaip ieškovas kartu su kitu asmeniu kovojo su bendrove „(duomenys neskelbtini)“ dėl išnaudojimo darbe. Darbo sutartis galėjo būti nutraukta tik 2022 m. vasario 2 d., t. y. kitą dieną po likusių 2 įspėjimo dienų (2022 m. sausio 31 d., vasario 1 d.), o ne darbdavės nurodytą „Sodrai“ dieną – 2022 m. sausio 31 d. 2022 m. sausio 17 d. įsakymu priėmimo metu ieškovas nebuvo komandiruotėje, nes ankstesniu įsakymu paskirta komandiruotė buvo atšaukta, todėl 2022 m. sausio 17 d. įsakyme net negalėjo būti nurodytos aplinkybės, susijusios su ieškovo, kaip vairuotojo ekspeditoriaus, išbandymu ir jo rezultatais. 2022 m. sausio 17 d. ieškovas gavo žinutę iš atsakovės, kurioje buvo nurodyta, kad jis atleidžiamas dėl komunikacijos. 2022 m. sausio 17 d. per pokalbį su atsakovės darbuotoja E. V. ieškovas užsiminė apie atsakovės daromus DK pažeidimus (t. y. apie tai, kad įsakyme dėl komandiruotės nenurodomas dienpinigių procentinis dydis, kitos darbdavės numatomos apmokėti laikinojo darbuotojo išlaidos, darbdavė neapmoka išvykimo ir grįžimo iš komandiruotės išlaidų, neišduoda mėnesinių atsiskaitymo lapelių, neteikia darbuotojams susipažinti darbo grafiku). 2022 m. sausio 17 d. atsakovės darbuotojos tarybiniam pranešime, dėl kurio (kaip vėliau paaiškėjo) buvo nutraukta darbo sutartis, yra išdėstyta jos subjektyvi nuomonė apie ieškovą, vadovaujantis 2022 m. sausio 17 d. įvykusių pokalbiu. Atsakovė nusprendė netirti darbuotojos tarybiniam pranešime išdėstytų aplinkybių dėl lytinės diskriminacijos, grasinimų bei nesikreipti į ieškovą, prašant pateikti pasiaiškinimą, nes tai atsakovei būtų neparanku. Atsakovė, nusprendusi nepradėti DK 58 straipsnyje nustatytos procedūros, turėjo įgyvendinti savo valią dėl ieškovo atleidimo, laikydamasi DK nustatytos tvarkos, t. y. įformindama darbo santykių pabaigą pagal DK 57 straipsnį („Darbo sutarties nutraukimas darbdavio iniciatyva be darbuotojo kaltės“) arba pagal 59 straipsnį („Darbo sutarties nutraukimas darbdavio valia“). Atsakovė turi atsiskaityti su ieškovu už budėjimą 2022 m. sausio 17, 18, 31 d. bei 2022 m. vasario 1, 2 d. Ieškovas patyrė neturtinės žalos, nes jis buvo atsakovės pažemintas: ieškovas turi daugiau nei 20 metų darbo patirtį, dirbant analogišką darbą, o atsakovė nutraukė su juo darbo santykius, nurodydama, kad jis neišlaikė išbandymo. Ieškovas buvo šokiruotas atsakovės elgesio, turėjo kreiptis į sveikatos priežiūros paslaugas teikiančią įstaigą dėl patirtų išgyvenimų.

II. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų esmė

5. Kauno apylinkės teismas 2022 m. spalio 3 d. sprendimu ieškinį atmetė.
6. Teismas nustatė, kad:
 - 6.1. 2022 m. sausio 12 d. ieškovas pasirašė 2022 m. sausio 14 d. datuotą neterminuotą laikinojo darbo sutartį, kurioje nustatyta, jog ieškovas priimamas dirbti pas atsakovę į tarptautinio krovinio gabenimo transporto priemonės vairuotojo pareigas. Pagal darbo sutarties 7 punktą, darbo sutartis įsigalioja ir darbuotojas pradeda dirbti 2022 m. sausio 15 d.
 - 6.2. Šalių sudarytos darbo sutarties 5.1 punkte įtvirtinta, kad darbdavio iniciatyva nustatomas 3 mėnesių išbandymo laikotarpis. Darbo sutarties 6.2.1 punktu ieškovas įsipareigojo vykdyti darbo funkcijas, įtvirtintas pareiginiuose nuostatuose, darbo sutartyje, ir darbo laiku neatlikti ir nevykdyti jokios kitos veiklos, išskyrus pareigas, nurodytas šioje sutartyje, laikytis ir nepažeisti Lietuvos Respublikos teisės aktų, darbdavės nustatytų darbo vidaus tvarkos taisyklių, darbdavės nurodymų ir kitų lokalinių aktų, su kuriais darbuotojas supažindinamas, sudarant darbo sutartį ar bet kada po šios sutarties sudarymo, ir vengti bet kokio neigiamo poveikio darbdavės reputacijai. Darbo sutarties 6.2.2 punktu darbuotojas, be kita ko, įsipareigojo laikytis darbo pareigų ir etikos normų.
 - 6.3. 2022 m. sausio 12 d. atsakovė priėmė įsakymą dėl siuntimo į komandiruotę, jame nurodė, kad komandiruoja ieškovą į bendrovę „Richter Transport GmbH & Co. Logistic KG“, esančią Vokietijoje. Įsakyme nurodyta, kad komandiruotės pradžia 2022 m. sausio 15 d., nustatyta iki 60 dienų preliniari komandiruotės trukmė. Ši komandiruotė atsakovės 2022 m. sausio 14 d. įsakymu buvo atšaukta dėl sumažėjusios darbų apimtys. Atšaukus komandiruotę, atsakovės darbuotoja E. V. elektroninio susirašinėjimo su ieškovu metu pasiūlė ieškovui nukelti jo įdarbinimo datą, kad ieškovui nereikėtų įsipareigoti dėl budėjimo. Ieškovas nurodė, kad sutinka budėti, ir atsakovės darbuotoja nurodė, jog bus darbų vietoje: nuvaryti mašiną į servisą ir parvaryti iš jo, t. t.
 - 6.4. 2022 m. sausio 17 d. vakare tarp ieškovo ir atsakovės darbuotojos E. V. įvyko telefoninis pokalbis, po jo atsakovės direktorius nusprendė atleisti ieškovą. Po šio pokalbio atsakovės darbuotoja E. V. surašė 2022 m. sausio 17 d. tarnybinių pranešimą, kuriame nurodė, kad kai išsiuntė ieškovui pranešimus apie kitos dienos užduotis, ieškovas paskambino jai ir ją apšmeižė, grasino bei prie jos priekabiavo. Šiame darbuotojos tarnybiniame pranešime taip pat nurodyta, kad: ieškovas grasino sunaikinti ją ir įmonę; ieškovas nuolat ją pertraukinėjo ir įžeidinėjo; ji patyrė šoką; tai buvo diskriminacija lyties pagrindu, nes ieškovui atrodo, jog transporte dirba tik vyrai ir moterų, dirbančių šioje sferoje, nereikia gerbti; ieškovas yra nepatikimas asmuo, jam negali būti net laikinai patikėtas valdyti įmonės turtas; nesutampa ieškovo ir atsakovės vertybės ir etikos reikalavimai.
 - 6.5. 2022 m. sausio 17 d. atsakovė priėmė įsakymą dėl darbo sutarties, sudarytos su ieškovu, nutraukimo pagal DK 36 straipsnio 3 dalį, nurodydama atleidimo datą – 2022 m. sausio 20 d. Ieškovas apie atleidimą iš darbo nuo 2022 m. sausio 20 d. buvo informuotas pagal DK 36 straipsnio 3 dalį elektroniniu pranešimu, nurodant, kad atlyginimas už išdirbtą laiką bus sumokėtas 2022 m. sausio 20 d. (t. y. paskutinę darbo dieną), taip pat kad dėl 2022 m. sausio 17 d. ieškovo komunikacijos atsakovė priėmė sprendimą atšaukti kitos dienos užduotį, nes nepasitiki ieškovu, negali patikėti jam įmonės turto.
 - 6.6. 2022 m. sausio 18–28 d. ieškovui buvo išduoti elektroniniai nedarbingumo pažymėjimai. Ieškovas buvo draustas atsakovės bendrovėje laikotarpiu nuo 2022 m. sausio 15 d. iki 2022 m. sausio 31 d. 2022 m. sausio 31 d. atsakovė pervedė į ieškovo sąskaitą 71,29 Eur nurodydama, kad tai „galutinis atsiskaitymas“.
 - 6.7. Ieškovui kreipusis į Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos Kauno darbo ginčų komisiją (toliau – DGK) dėl atleidimo iš darbo pripažinimo neteisėtu, DGK 2022 m. kovo 24 d. sprendimu iš dalies patenkino ieškovo prašymą, priteisė iš atsakovės ieškovui 118,08 Eur ligos išmoką, o kitą ieškovo prašymo dalį atmetė. 2022 m. gegužės 3 d. atsakovė pervedė į ieškovo sąskaitą 118,08 Eur pagal DGK sprendimą.
7. Pažymėjęs, kad atsakovė teigia, jog ieškovas buvo atleistas iš darbo kaip neišlaikęs išbandymo dėl netinkamos komunikacijos su kita atsakovės darbuotoja, teismas nurodė, kad, visų pirma, reikšminga nustatyti ieškovo ir atsakovės darbuotojos E. V. 2022 m. sausio 17 d. pokalbio turinį, po to – ar šio pokalbio turinys sudarė pagrindą atsakovei atleisti ieškovą iš darbo pagal DK 36 straipsnio 3 dalį, t. y. darbuotojui neišlaikius išbandymo.
8. Teismas, sprenddamas dėl ieškovo ir liudytojos E. V. 2022 m. sausio 17 d. pokalbio turinio nustatymo, nurodė, kad vertinant liudytojos E. V. parodymus reikšminga tai, jog ji yra atsakovės akcininkė ir direktoriaus gyvenimo draugė, jo nepilnamečio vaiko motina, todėl ji gali būti suinteresuota duoti subjektyvius parodymus, neatitinkančius buvusių faktinių aplinkybių.
9. Teismas nesutiko su atsakovės atstovo teiginiu, jog pagal Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 3 straipsnį būtent ieškovas turi įrodyti, kad jis seksualiai nepriekabiavo ir nediskriminavo kaip liudytojos apklaustos E. V. Teismas nurodė, kad kaip liudytoja apklausta E. V. nepadaavė teismui ar kitai institucijai skundo dėl ieškovo veiksmų, kuriuos ji vertino kaip diskriminaciją ar seksualinį priekabiavimą, tarp šalių (ieškovo ir atsakovės) kilo ginčas ne dėl E. V. galimos diskriminacijos ar seksualinio priekabiavimo prie jos, bet dėl atsakovės ir ieškovo darbo santykių nutraukimo pagrindo, todėl šiuo atveju Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 3 straipsnis netaikomas.
10. Pažymėjęs, kad byloje nėra kitų liudytojos E. V. parodymus patvirtinančių įrodymų, teismas nurodė, jog šios liudytojos parodymus vertina ieškovo paaiškinimų kontekste. Teismas pažymėjo, jog ieškovas iš esmės pripažino, kad dar nepraadėjęs atlikti savo darbo funkcijų nurodė atsakovės darbuotojai daugybę, jo nuomone, buvusių darbo teisės normų pažeidimų, kad buvo nurodęs liudytojai per 2022 m. sausio 17 d. telefoninį pokalbį, jog nori vykti į suplanuotą komandiruotę, nes, jo turėtais duomenimis, buvo darbo tą dieną; taip pat kad pats iš darbo neišeis, kad turi advokatą, be to, ieškovas teigia, jog jis buvo atleistas iš darbo galbūt dėl to, kad liudytoja ir atsakovė iš internete esančio straipsnio sužinojo apie jo veiksmus prieš buvusį darbdavi Norvegiijoje. Teismas konstatavo, jog nurodvti ieškovo paaiškinimai patvirtina liudytojos E. V. parodymus apie tai, kad ieškovas siūlė jai pažiūrėti internete, kas jis yra. Teismo vertinimu, šis ieškovo siūlymas ir elgesys pirmomis darbo dienomis (kai darbuotojas kelia klausimus dėl darbo teisės normų laikymosi, net nepradėjęs vykdyti savo darbo funkcijų) sudarė pagrindą liudytojai E. V. priimti jo žodžius kaip įspėjimą dėl ieškovo ateityje galbūt kelsimų teisinių problemų.
11. Teismas, sprenddamas ieškovo atleidimo iš darbo pagrindo (ne)teisėtumo, įvertinęs ieškovo teigimus, išsakytus atsakovės akcininkei ir darbuotojai E. V. per jų pokalbį 2022 m. sausio 17 d. (kad jis nori važiuoti į 2022 m. sausio 12 d. įsakymu suplanuotą komandiruotę; kad ji pažiūrėtų apie jį informaciją internete; kad jis savo noru neišeis ir turi advokatą), konstatavo, jog atsakovės akcininkė ir darbuotoja turėjo pagrindą priimti šiuos paaiškinimus kaip įspėjimą ir akivaizdų atsisakymą bendradarbiauti su atsakove.
12. Teismas pažymėjo, kad ieškovas, turėdamas pareigą paklusti teisėtiems darbdavės nurodymams (nevykti į komandiruotę), vykdyti teisėtus darbdavės nurodymus (budėti darbo metu), nusprendė pats duoti darbdavei nurodymus dėl jo komandiravimo, teigdamas, kad jis nori važiuoti į suplanuotą komandiruotę ir žino, kad darbo yra. Teismo vertinimu, taip ieškovas sudarė aplinkybes abejoti jo patikimumu, tuo, kad jis laikysis darbdavės nurodymų, vengs neigiamo poveikio darbdavės reputacijai. Įvertinęs 2022 m. sausio 17 d. buvusį itin trumpą ieškovo darbo laiką atsakovės įmonėje (nuo 2022 m. sausio 15 d. iki 2022 m. sausio 17 d.), teismas padarė išvadą, kad atsakovė turėjo pagrindą įvertinti ieškovo komunikaciją kaip netinkamą. Teismas nurodė, jog šią išvadą leidžia daryti tai, kad, vos tik atsakovei atšaukus komandiruotę, ieškovas ne bendradarbiavo su ja, bet pradėjo reikšti pretenzijas bei įspėjimus dėl galimų tolimesnių teisinių problemų.
13. Teismas padarė išvadą, kad atsakovė įrodė, jog egzistavo sąlygos susiformuoti jos subjektyviai pozicijai, kad ieškovas jai netinka. Dėl

ieškovo komunikacijos, nekėlusios darbdavei pasitikėjimo juo, atsakovė, teismo vertinimu, tikrai turėjo pakankamą pagrindą pripažinti, jog ieškovas neišlaikė išbandymo, t. y. dėl savo asmeninių savybių negali dirbti darbo, dėl kurio atlikimo buvo sulgyta sudarant sutartį. Dėl to teismas konstatavo, kad atsakovė turėjo teisėtą pagrindą nutraukti darbo sutartį su ieškovu pagal DK 36 straipsnio 3 dalį.

14. Pasisakydamas dėl darbo sutarties su ieškovu nutraukimo tvarkos laikymosi, teismas nurodė, kad byloje nustatyta, jog ieškovas buvo įspėtas raštu (elektronine žinute, gauta iš E. V.) apie darbo sutarties nutraukimą 2022 m. sausio 17 d. Minėtoje žinutėje buvo nurodytas DK straipsnis, kurio pagrindu ieškovas yra atleidžiamas; priežastis – „dėl šio vakaro komunikacijos, priėmėme sprendimą, kad neturime pasitikėjimo net ir laikinai patikėti Jums įmonės turtą, todėl rytojaus užduotis atšaukiama“; darbo santykių pasibaigimo data – 2022 m. sausio 20 d. (paskutinė darbo diena). Ieškovas 2022 m. sausio 17 d. įsakymą dėl jo atleidimo gavo tą pačią dieną.
15. Teismas konstatavo, kad ieškovas nedelsiant buvo įspėtas apie darbo sutarties nutraukimą pagal DK 36 straipsnio 3 dalį, laikantis įstatyme nustatyto trijų darbo dienų termino. Atsakovei įspėjus ieškovą apie darbo sutarties pasibaigimą 2022 m. sausio 17 d., jo paskutinė darbo diena turėjo būti 2022 m. sausio 20 d., o nuo 2022 m. sausio 21 d. jis neturėjo būti laikomas atsakovės darbuotoju. Nors įsakyme dėl darbo sutarties nutraukimo dienos nurodyta ieškovo atleidimo data – 2022 m. sausio 20 d., o ne 2022 m. sausio 21 d., teismo vertinimu, tai nepaneigia ieškovo atleidimo iš darbo teisėtumo.
16. Kadangi ieškovui kitą dieną po įspėjimo buvo išduotas nedarbingumo pažymėjimas, jo galiojimas buvo tęsiamas iki 2022 m. sausio 28 d. (penktadienis), teismas pripažino, kad atsakovė pagrįstai nukėlė darbo sutarties nutraukimo dieną į 2022 m. sausio 31 d. (pirmadienį), o ne į 2022 m. vasario 2 d. (DK 64 straipsnio 4 dalis, 65 straipsnio 6 dalis). Teismas atmetė ieškovo teiginį, kad darbo sutartis turėjo būti nutraukta nuo 2022 m. vasario 2 d.
17. Teismas nurodė, kad atsakovė, atleisdama ieškovą, sumokėjo jam 71,29 Eur už tris budėjimo dienas (2022 m. sausio 15–17 d.) ir 118,08 Eur nedarbingumo išmoką, nors jis neatliko jokių funkcijų atsakovei. Pranešime dėl įspėjimo atsakovė nurodė, kad ji nesinaudos atsakovo darbo jėga, nes nepasitiki juo. Po šio įspėjimo ieškovas ir nedirbo nė vienos dienos pas atsakovę, nes buvo nedarbingas, dėl to gavo nedarbingumo išmoką ir iš atsakovės. Dėl to nėra pagrindo išvadai, kad atsakovė skolinga ieškovui darbo užmokesčių už jo atliktą darbą.
18. Teismas konstatavo, kad atsakovė teisėtai nutraukė darbo sutartį su ieškovu DK 36 straipsnio 3 dalies pagrindu, nepažeisdama darbo sutarties nutraukimo tvarkos.
19. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, išnagrinėjusi bylą pagal ieškovo apeliacinį skundą, 2023 m. kovo 16 d. nutartimi panaikino Kauno apylinkės teismo 2022 m. spalio 3 d. sprendimą ir priėmė naują sprendimą, kuriuo ieškinį patenkino iš dalies: pripažino ieškovo atleidimą iš darbo neteisėtai; ieškovo į darbą negažino; nurodė laikyti, kad darbo sutartis tarp šalių yra nutraukta teismo sprendimu nuo jo priėmimo; priteisė ieškovui iš atsakovės 7387,38 Eur darbo užmokesčio už priverstinę pravaikštą ir 1331,91 Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimą; kitą ieškinio dalį atmetė.
20. Kolegija atkreipė dėmesį, kad įsakyme išsiųsti ieškovą į komandiruotę nebuvo nurodyta informacija, kuri yra būtina pagal DK 107 straipsnio 6 dalį, be kita ko, valiuta, kuria bus mokamas darbo užmokestis komandiruotės metu, išmokos pinigais ir natūra, skirtos už darbą kitoje valstybėje (dienpinigiai), grąžinimo į nuolatinės darbo vietos valstybę sąlygos, jeigu taikoma. Ieškovas, duodamas paaiškinimus 2022 m. rugsėjo 14 d. teismo posėdyje, nurodė, kad jis, gavęs įsakymą, pradėjo kelti klausimus dėl degalų kortelės išdavimo, dienpinigių mokėjimo, suminės darbo laiko apskaitos, pageidavo darbo grafiko. Kad klausimas dėl degalų kortelės buvo keliamas, pripažino ir tame pačiame teismo posėdyje apklausta liudytoja E. V., ji pripažino ir tai, kad darbdavė neketino duoti ieškovui degalų kortelės ir neketino mokėti avanso prieš išvykstant į komandiruotę, anot liudytojos, ši būtų sumokėjė vėliau. Pasak kolegijos, kitaip tariant, darbuotojas turėjo išvažiuoti į komandiruotę negavęs apmokėjimo avansu ir pradėti darbą savo lėšomis, t. y. kredituodamas darbdavę.
21. Kolegija pažymėjo, kad byloje nustatyta, jog atsakovė atšaukė savo ankstesnį įsakymą išsiųsti ieškovą į komandiruotę, nurodydama, kad sumažėjo darbų apimtis. Atsakovės darbuotoja E. V. atsiuntė ieškovui žinutę, kad siūlo jam arba atidėti įdarbinimą, arba budėjimo režimą, tai vienu atveju reikštų, kad darbuotojui apskritai nemokama, o kitu atveju – kad bus mokamas mažesnis darbo užmokestis. Į jokią kitą komandiruotę ieškovas nebuvo siunčiamas. Tačiau atsakovės atstovas 2022 m. rugsėjo 14 d. teismo posėdyje teigė, kad darbo yra daug, darbuotojai nuolat reikalingi, priima visus tadžikus ir užbekus. Kolegijos vertinimu, tokie atsakovės vienas kitam prieštaraujantys paaiškinimai (viena vertus, darbų apimtis sumažėjo, kita vertus – darbo visada yra) verčia daryti labiau tikėtiną išvadą, kad komandiruotė buvo atšaukta ne dėl sumažėjusios darbų apimties, bet ieškovui pradėjus kelti klausimus dėl apmokėjimo, degalų kortelės, darbo grafiko ir pan. Kolegija pažymėjo, kad darbinį klausimų kėlinas pats savaime yra teisėtas veiksmas ir jokio pažeidimo ar netinkamumo darbui nerodo.
22. Kolegija pažymėjo, kad ieškovas 2022 m. rugsėjo 14 d. teismo posėdyje, apibūdindamas 2022 m. sausio 17 d. pokalbį su E. V., nurodė, jog pokalbio metu jis sakė, kad žino, jog darbo yra, kad jis turi advokatą, turi teisinių žinių, netylės, gins savo teises ir pan. Kaip liudytoja apklausta E. V. tame pačiame teismo posėdyje aiškino, kad ieškovas kalbėjo su ja nepagarbiai, vadino ją „mergele“, „žuvele“, vartojo malonybinius žodžius, nesikeikė, tačiau sakė, kad ji pasigailės, ji per menka šiame versle, moteris su transportu nieko bendro neturi turėti, jis sunaikins įmonę ir pan. Liudytoja E. V. pokalbį įvertino kaip šmeižtą, grasinimą, seksualinį priekabiavimą, nepagarbą moteriai, diskriminaciją lyties pagrindu, nurodė, kad patyrė šoką. Pokalbio garso įrašas teismui nėra pateiktas. Ieškovas nurodė, kad garso įrašas neišsaugotas. E. V. pokalbio garso įrašo taip pat nepadarė. Nurodžiusi, kad ieškovas neprivalėjo įrašinėti telefono pokalbio, kolegija kaip teisiskai nepagrįstus atmetė atsakovės atsiliepime į apeliacinį skundą dėstomus argumentus, esą pokalbio įrašo nepateikimas įrodo ieškovui nepalankias aplinkybes.
23. Kolegija nurodė, kad tą pačią dieną, t. y. 2022 m. sausio 17 d., 20 val. 20 min. ieškovui buvo atsiųsta žinutė, kad jis atleidžiamas iš darbo 2022 m. sausio 20 d. kaip neišlaikęs išbandymo (DK 36 straipsnio 3 dalis), ir kita žinutė buvo atsiųstas paaiškinimas, kuo pasireiškė netinkami išbandymo rezultatai – „dėl šio vakaro komunikacijos iš Jūsų pusės priėmėme sprendimą, kad neturime pasitikėjimo net ir laikinai patikėti Jums įmonės turtą“. Kolegija nustatė, kad darbdavės 2022 m. sausio 17 d. įsakyme dėl darbo sutarties nutraukimo nurodytas tik atleidimo pagrindas – DK 36 straipsnio 3 dalis, priežastys nenurodytos.
24. Kolegija vertino, kad formaliai atsakovė įvykdė DK 36 straipsnio 3 dalies reikalavimus, nes telefono žinute parašė darbuotojui apie priežastį – netinkamą komunikaciją ir atleidimo datą nustatė po trijų dienų nuo įsakymo priėmimo.
25. Kolegija pažymėjo, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika dėl darbo sutarties nutraukimo išbandymo laikotarpiu yra orientuojanti į darbo rezultatų vertinimą. Darbo sutartis sudaroma šalių valia ir, esant išbandymui, nustatytam darbdavio iniciatyva, tik darbdavys gali spręsti, ar darbuotojas sugeba tinkamai atlikti jam pavestą darbą. Jeigu darbuotojas nesutinka su nurodytu atleidimo iš darbo pagrindu ir kreipiasi į teismą, darbdavys privalo įrodyti, kad darbuotojas iš tiesų neišlaikė išbandymo, t. y. kad darbuotojas dėl savo dalykinių ir asmeninių savybių nesugeba ar negali dirbti darbo, dėl kurio atlikimo buvo sulgyta sudarant sutartį. Teismo pareiga nagrinėjant tokią bylą – patikrinti, ar darbdavys tikrai turėjo pakankamą pagrindą pripažinti, kad darbuotojas neišlaikė išbandymo (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 27 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-632-611/2015; 2016 m. gruodžio 7 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-484-701/2016 ir kt.). Tokia teismų praktika reiškia, kad darbdavys negali nutraukti darbo sutarties, neišlaikius išbandymo, deklaratyviai, vien nurodydamas, kad darbuotojas neišlaikė išbandymo, tačiau, kita vertus, darbdaviui įrodžius aplinkybes, rodančias nepatenkinamą darbą, teismai negali kvestionuoti šių aplinkybių vertinimo. Sutiktina, kad teismų praktikoje yra atvejų, kai netinkamas ir (ar) nepagarbus bendravimas su kolegomis, klientais gali būti pripažintas aplinkybe, įrodančia netinkamumą darbui, tačiau tokio bendravimo poreikis turi būti susijęs su darbo funkcijomis.
26. Kolegija vertino ieškovą pagrįstai nurodžius, kad pirmosios instancijos teismas turėjo atsakyti į klausimą, ar per 2022 m. sausio 17 d. vykusį telefoninį pokalbį ieškovas seksualiai priekabiavo prie akcininkės, žemino ją lyties pagrindu, ją diskriminavo kaip moterį, vartojo

menkinančius apibūdinimus, nes atsakovės kaip priežastis nurodyta netinkama komunikacija galėjo būti būtent 2022 m. sausio 17 d. pokalbio metu. Kolegija pažymėjo, kad pirmosios instancijos teismas tyrė ginčo pokalbio aplinkybes, turinį, apklausė abu pokalbio dalyvius ir į klausimą atsakė, kad nepagarbaus, netinkamo, Lygių galimybių įstatymą pažeidžiančio bendravimo su darbuotoja nenustatyta. Kolegija nurodė sutinkanti su šiuo įrodymų vertinimu, nes malonybiniai kreipiniai vadinant „mergele“, „žuvelė“ jokio seksualinio priekabiavimo nesudaro. Kolegijos vertinimu, teiginiai, kad transporte dirba tik vyrai, moteris gali nesuprasti transporto verslo, nelaikytini itin nepagarbiais ar įžeidžiančiais, dėl kurių būtų pagrindas daryti išvadą, kad ieškovas apskritai negali dirbti vairuotoju. Kaip nurodė kolegija, tokie teiginiai, net jeigu jie ir buvo išsakyti, atspindi tam tikrus visuomenėje įsigalėjusius stereotipus, tačiau asmeniui, įsidarbinusiam vairuotoju, kelti didesnius etikos ir bendravimo kultūros reikalavimus nebūtų pagrįsta ir teisinga, nes ieškovas buvo priimtas dirbti ne į komunikacijos specialisto ar klientų aptarnavimo, o į vairuotojo pareigas. Kolegija atkreipė dėmesį į atsakovės pozicijos prieštarumą, nes atsiliepime darbo ginčų komisijai atsakovė nurodė, kad „dažnai nutylime ne visada mums malonų ar patinkančių (vairuotojų) elgesį, nepergyvename, jei vairuotojas paskambinęs keikiasi, nekreipiame į tai dėmesio, jeigu tai neperžengia pavargusio žmogaus elgesio ribų“. Kolegija padarė išvadą, kad vairuotojo nemalonūs kreipiniai, keiksmažodžiai atsakovės darbuotojų įprastai nežeidžia ir yra toleruojami, todėl nesuprantama, kodėl ieškovui buvo pritaikyti aukštesni standartai.

27. Kolegija konstatavo, kad pirmosios instancijos teismas, teisingai įvertinęs byloje pateiktus įrodymus, jog per sausio 17 d. pokalbį priekabiavimo, diskriminavimo ir kitos netinkamos komunikacijos nebuvo, padarė priešingą šiam įvertinimui išvadą, kad egzistavo dar viena priežastis vertinti išbandymo rezultatą nepatenkinamai – egzistavo sąlygos susiformuoti atsakovės subjektyviai pozicijai, jog ieškovas jai netinka, nes, vos tik atsakovei atšaukus komandiruoatę, ieškovas ne bendradarbiavo su ja, o pradėjo reikšti pretenzijas bei įspėjimus dėl galimų tolesnių teisinių problemų. Kolegijos vertinimu, pirmosios instancijos teismas, nesilaikydamas kasacinio teismo praktikos, kad vertinti išbandymo rezultatus yra tik darbdavės prerogatyva, ėmėsi pats vertinti išbandymo rezultatą vietoje darbdavės, nes ši nurodė, kad priežastis buvo netinkama komunikacija per 2022 m. sausio 17 d. telefoninį pokalbį, o teismas įvertino visą ieškovo elgesį kaip nebendradarbiavimą su darbdave, pretenzijų reiškimą, įspėjimą dėl galimų teisinių problemų.
28. Kolegija pažymėjo, kad atsakovė nepateikė įrodymų, kuo pasireiškė ieškovo nebendradarbiavimas su ja. Kad ieškovas reiškė įvairias pretenzijas, abi šalys pripažįsta, tačiau, kolegijos vertinimu, pretenzijų reiškimas nerodo netinkamumo darbui ir negali būti priežastis vertinti išbandymą nepatenkinamai. Kolegijos vertinimu, tas pats pasakytina ir apie įspėjimą dėl galimų teisinių problemų, nepaisant to, kokia forma tas įspėjimas išsakomas. Kolegija pažymėjo, kad jeigu asmuo vykdo veiklą pagal įstatymų reikalavimus, tai įspėjimas apie galimas teisines problemas neturi būti vertinamas kaip grėsmė, o pretenzijų reiškimas ir įspėjimas apie pasekmes negali būti vertinami kaip netinkama komunikacija.
29. Kolegija nusprendė, kad pirmosios instancijos teismas padarė nepagrįstą išvadą, jog egzistavo teisėta priežastis vertinti ieškovo išbandymo rezultatą nepatenkinamai ir atleisti jį iš darbo.
- Kolegija konstatavo, kad, nesant byloje nustatytų pagrįstų priežasčių vertinti išbandymo rezultatą kaip nepatenkinamą, ieškovo atleidimas iš darbo pripažintinas neteisėtu.
30. Kolegija nurodė, kad byloje taikytinos DK 218 straipsnio 4 dalyje nustatytos neteisėto atleidimo teisinės pasekmės, tačiau priverstinės pravaikštos suma už 12 mėnesių (14 774,76 Eur) šios bylos situacijoje būtų pernelyg didelė ir neproporcinga. Kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. vasario 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-37-469/2016, 48 punktas; 2017 m. kovo 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-131-686/2017, 50–51 punktai; 2018 m. vasario 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-55-248/2018, 61 punktas; 2020 m. balandžio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-87-248/2020) pateiktais išaiškinimais, taip pat įvertinusi, kad ieškovas faktiškai nepraėjo vykdyti darbo funkcijų atsakovės įmonėje, nusprendė, kad kompensacija už priverstinę pravaikštą yra mažintina per pusę ir ieškovui priteistina 7387,38 Eur (priskaityta suma).
31. Kolegija nusprendė, kad ieškovui išeitinė išmoka pagal DK 57 ar 59 straipsnį, kompensacija pagal DK 218 straipsnio 4 dalį nepriteistinos.
32. Dėl ieškovo reikalavimo priteisti jam nesumokėtą darbo užmokestį už budėjimą 2022 m. sausio ir vasario dienomis kolegija nusprendė, kad, pripažinus ieškovo atleidimą iš darbo 2022 m. sausio 31 d. neteisėtu ir priteisus DK 218 straipsnio 4 d. pagrindu apskaičiuotą darbo užmokestį už 6 mėnesių priverstinės pravaikštos laiką, kartu yra atlyginama už ieškovo nurodytas sausio ir vasario mėnesių keletą dienų.
33. Dėl ieškovo reikalavimo priteisti jam 200 Eur neturtinės žalos atlyginimo kolegija nusprendė, kad priteista suma už priverstinę pravaikštą yra pakankama sankcija atsakovei ir pakankama satisfakcija ieškovui, todėl neturtinės žalos atlyginimas papildomai nepriteisiamas.

III. Kasacinio skundo ir atsiliepimo į jį teisiniai argumentai

34. Kasaciniu skundu atsakovė prašo panaikinti Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2023 m. kovo 16 d. sprendimą ir palikti galioti Kauno apylinkės teismo 2022 m. spalio 3 d. sprendimą, priteisti bylinėjimosi išlaidų atlyginimą. Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais:
- 34.1. Teismai tyrė ir nenustatė seksualinio priekabiavimo (priekabiavimo dėl lyties) fakto nesinaudodami Lygių galimybių įstatymo 4 straipsnyje nustatyta prezumpcija, pagal kurią preziumuojama, kad pažeidimo faktas buvo. Pirmosios instancijos teismas laikėsi neteisingos pozicijos nesutikdamas su atsakovės atstovo teiginiu, jog pagal Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 3 straipsnį būtent ieškovas turi įrodyti, kad jis seksualiai nepriekabiavo ir nediskriminavo kaip lydytojos apklaustos E. V., taip pat teismas laikėsi neteisingos pozicijos nurodydamas, jog šiuo atveju Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 3 straipsnis netaikomas. Lygių galimybių įstatyme, 2006 m. liepos 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2006/54/EB dėl moterų ir vyrų lygių galimybių ir vienodo požiūrio į moteris ir vyrus užimtumo bei profesinės veiklos srityje principo įgyvendinimo, 1997 m. gruodžio 15 d. Tarybos direktyvoje 97/80/EB dėl įrodinėjimo pareigos diskriminacijos dėl lyties bylose neapribotas prezumpcijos dėl seksualinio priekabiavimo buvimo fakto taikymas tuo, kad teismui skundžiasi ne nukentėjęs asmuo. Atvirkščiai, įstatyme aiškiai pasakyta, kad prezumpcija taikoma ir nagrinėjant juridinių asmenų, kitų organizacijų ir jų padalinių skundus, pareiškimus, prašymus, pranešimus ar ieškinius. Akivaizdu, kad nei juridinis asmuo, nei organizacija seksualinio priekabiavimo patirti negali, tačiau įstatyme šiame kontekste minimi ir jų pareiškimai ir ieškiniai. Pirmosios instancijos teismas, atsisakęs taikyti teisės normų nustatytą prezumpciją, ir apeliacinės instancijos teismas, sutikęs su tokia pirmosios instancijos teismo pozicija, pažeidė teisės normas. Teismams tinkamai paskirsčius byloje įrodinėjimo našą, prezumpcija, kad seksualinis priekabiavimas (priekabiavimas dėl lyties) ir iš to išplaukusi diskriminacija buvo, yra niekaip nenuginčyta, nes ieškovas jos ginčyti ir nebandė.
- 34.2. Netaikydami minėtos prezumpcijos teismai nukrypo nuo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. birželio mėn. 26 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-309/2012 pateiktų išaiškinimų, kur nurodyta, kaip paskirstyti įrodinėjimo našą seksualinio priekabiavimo darbo santykių kontekste bylose. Minėtoje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartyje nurodyta, kad „byloje tiesiogiai taikytina nacionalinės teisės norma įtvirtina dar palankesnę ieškovei įrodinėjimo naštos paskirstymo taisyklę – pažeidimo faktas yra preziumuojamas. Ši norma laikytina Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – ir CPK) 178 straipsnio išimtimi iš bendrosios civilinio proceso taisyklės „įrodinėja tas, kas teigia“.

35. Ieškovas atsiliepimu į kasacinį skundą prašo kasacinį procesą nutraukti, o nusprendus kasacinį skundą nagrinėti iš esmės – jį atmesti, priteisti bylinėjimosi išlaidų atlyginimą. Atsiliepimas grindžiamas šiais argumentais:

35.1. Kasacinis skundas neatitinka imperatyvių proceso teisės normų, kurios reglamentuoja kasacijos ribojimus, kasaciniam skundui keliamus reikalavimus bei kasacinio proceso ribas (CPK 341 straipsnis, 347 straipsnio 1 dalies 3, 4 punktai, 353 straipsnio 1 dalis). Pirmą, atsakovė ginčija ieškovo palankius pirmosios instancijos teismo sprendimo motyvus, kurių ji neskundė apeliacine tvarka. Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad asmuo gali skusti jam nepalankią sprendimo motyvuojamąją dalį. Taigi atsakovė galėjo, bet neskundė pirmosios instancijos teismo sprendimo motyvų, kurių pagrindu teismas nenustatė Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymą pažeidžiančio ieškovo bendravimo. Ieškovas apeliacinės instancijos teismui ginčijo tik jam nepalankius pirmosios instancijos teismo sprendimo motyvus. Tai, kad apeliacinės instancijos teismas pritarė pirmosios instancijos teismo pozicijai diskriminacijos klausimu, *per se* (savaime) nereikia, kad jis pateko į apeliacinio ginčo ribas. Antra, skundo dalykas, t. y. atsakovės prašymas panaikinti visą apeliacinės instancijos teismo sprendimą, paliekant galioti pirmosios instancijos teismo sprendimą, neatitinka skundo pagrindo. Atsakovė siekia, kad pirmosios instancijos teismo sprendimas būtų paliktas galioti, nors kartu nurodo motyvus dėl pirmosios instancijos teismo atlikto tiek teisės normų pažeidimo, tiek nukrypimo nuo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos. Atsakovė neginčija apeliacinės instancijos teismo sprendimo 13, 14, 20–22 punktuose nurodytų motyvų, kuriais vadovaujantis buvo panaikintas pirmosios instancijos teismo sprendimas. Nurodyti punktai nėra susiję su skunde keliamu diskriminacijos klausimu. Dėl to viso apeliacinės instancijos teismo sprendimo neteisėtumo niekaip negali patvirtinti atsakovės išdėstytas skundo pagrindas.

35.2. Atsakovė neįrodė, kad jos įvardyti pažeidimai turėjo įtakos neteisėto apeliacinės instancijos teismo sprendimo visa apimtimi priėmimui. Kaip pati atsakovė nurodo kasaciniame skunde, ji nusprendė nutraukti darbo sutartį, nes ieškovas neva netinkamai bendravo su akcininke, t. y. bendraudamas ją diskriminavo lyties pagrindu, ir dėl to jis negali būti tinkamas darbuotojas. Nors apeliacinės instancijos teismo sprendime tiesiogiai nėra nurodoma, tačiau iš jo motyvų matyti, kad apeliacinės instancijos teismas pripažino, jog pirmosios instancijos teismas pažeidė proceso teisės normas, reglamentuojančias teismo ginčo ribas. Apeliacinės instancijos teismas nustatė, kad pirmosios instancijos teismas ieškovo ieškinio atmetimą pagrindė aplinkybėmis, kuriomis atsakovė neįrodinėjo ieškovo neišlaikyto išbandymo. Apeliacinės instancijos teismas panaikino pirmosios instancijos teismo sprendimą, be kita ko, nusprendęs, kad pirmosios instancijos teismo *ex officio* (pagal pareigas) nustatytos išbandymo neišlaikymo aplinkybės nėra pagrįstos bylos įrodymais, jos negali įrodyti ieškovo netinkamumo pavestam darbu. Apeliacinės instancijos teismas pagrįstai konstatavo, kad darbinį klausimą kėlimas pats savaime yra teisėtas veiksmas ir jokio pažeidimo ar netinkamumo darbuotojui nerodo. Apeliacinės instancijos teismas teisingai pasisakė ir dėl įspėjimo apie galimas teises problemas. Skundžiamame sprendime teisingai nurodoma, kad jeigu asmuo vykdo veiklą pagal įstatymų reikalavimus, tai įspėjimas apie galimas teises problemas neturi būti vertinamas kaip grėsmė. Atsakovė neginčija šių apeliacinės instancijos teismo sprendimo motyvų ir konstatuotų išvadų, kad pretenzijų reiškinys ir įspėjimas apie pasekmes negali būti vertinami kaip netinkama komunikacija. Kasaciniame skunde atsakovė argumentuotai neatsakė, kodėl jos įvardyti teisės pažeidimai lemia ir anksčiau išdėstytos apeliacinės instancijos teismo sprendimo dalies neteisėtumą.

35.3. Atsakovė neįrodė, kad apeliacinės instancijos teismo sprendimas yra neteisėtas dėl nukrypimo nuo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. birželio 26 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-309/2012 išdėstytos teisės aiškinimo taisyklės. Atsakovė skunde nesąžiningai cituoja nurodytą nutartį, nes iš skunde pateikiamos citatos negalima suprasti, kokio įstatymo teisės norma yra taikoma. Nurodytoje nutartyje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, aiškindamas Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 2¹ straipsnio nuostatą, nurodė, kad: „ji įtvirtina dar palankesnę ieškovei (darbuotojai) įrodinėjimo naštos paskirstymo taisyklę – pažeidimo faktas yra preziumuojamas. <...> Nacionalinėje teisėje esant įtvirtintai pažeidimo prezumpcijos taisyklei, apeliacinės instancijos teismas, esant ieškovės (darbuotojos) skundui, pagrįstai konstatavo seksualinį priekabiavimą egzistavus, nes atsakovė (darbdavė), laikydamasi nuomonės, kad įrodinėti turi ieškovė (darbuotoja), nepateikė įrodymų, kad jo nebuvo.“ Be to, kasacinis teismas yra ne kartą pabrėžęs, kad kitoje byloje pateiktas teismo taikytinos teisės aiškinimas gali būti taikomas tik tada, kai konkrečios bylos esminės faktinės aplinkybės, lemiančios vienos ar kitos normos taikymą, yra tapačios ar iš esmės panašios. Atsakovės nurodyta kasacinio teismo nutartis šioje byloje negali turėti jokios prejudicinės galios, nes ja išspręstos bylos ir šios bylos faktinės aplinkybės akivaizdžiai skiriasi: byloje Nr. 3K-3-309/2012 darbuotoja savo tiesioginį viršininką apkaltino diskriminacija lyties pagrindu ir tuo remdamasi prašė pripažinti jos atleidimą iš darbo dėl pravaikštos neteisėtu, tuo tarpu šioje byloje diskriminacijos aplinkybė remiasi ne darbuotojos, o darbdavės, siekdama išvengti pareigos įrodyti atleidimo iš darbo pagal DK 36 straipsnio 3 dalį faktinį pagrindą. Atsižvelgiant į tai, kad atsakovė apeliacine tvarka neskundė pirmosios instancijos teismo motyvų dėl Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 3 straipsnio netaikymo, taip pat į tai, kad byloje nebuvo sprendžiamas diskriminacija grindžiamas darbuotojo skundas, nėra jokio – nei faktinio, nei teisinio – pagrindo konstatuoti, kad sprendimas priimtas, nukrypstant nuo kasacinio teismo nutartyje suformuluotos taisyklės.

35.4. Atsakovė neįrodė, kad apeliacinės instancijos teismas pažeidė materialiosios teisės normas, reglamentuojančias išbandymo rezultatų vertinimą (DK 36 straipsnio 3 dalis), arba nukrypo nuo tokio pobūdžio bylose suformuotos kasacinio teismo praktikos. Atsakovė jai nepalankų sprendimą ginčija tuo, kad apeliacinės instancijos teismas pritarė atsakovės apeliacine tvarka neapskųstiems pirmosios instancijos teismo sprendimo motyvams dėl neįrodymo, Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymą pažeidžiančio ieškovo bendravimo būdo. Apeliaciniame procese galioja draudimas priimti blogesnį sprendimą – apeliacinės instancijos teismas dėl apelianto negali priimti blogesnio, negu yra skundžiamas, sprendimo ar nutarties, jeigu sprendimą skundžia tik viena iš šalių. Apeliaciniame skunde ieškovo sutinkant su jam palankiais pirmosios instancijos teismo sprendimo motyvais, apeliacinės instancijos teismas negalėjo jų kvestionuoti, nurodydamas kitokį, nei pateikė pirmosios instancijos teismas, materialiosios teisės normų aiškinimą. Vien dėl šios priežasties atmestini atsakovės teiginiai, kad apeliacinės instancijos teismo sprendimas naikintinas, nes teismas neva pažeidė teisės normas, nustatančias įrodinėjimo pareigą bylose dėl diskriminacijos, seksualinio priekabiavimo sąvoką ar darbdavio pareigą užtikrinti lygias galimybes darbe. Moterų ir vyrų lygių galimybių principo įgyvendinimą reglamentuoja Lygių galimybių įstatymo atžvilgiu specialus įstatymas – Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas. Šioje byloje ieškovas savo ieškinio pagrindą diskriminacijos aplinkybe, todėl pirmosios instancijos teismas pagrįstai konstatavo, kad šiuo atveju Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 3 straipsnis netaikomas. Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 3 straipsnio nuostata yra speciali Lygių galimybių įstatymo 4 straipsnio atžvilgiu. Atsakovė nepagrįstai nurodo, kad teismai, sprendami ginčai, turėjo taikyti Lygių galimybių įstatymo 4 straipsnį.

35.5. Atsakovė pripažino faktą, kad 2022 m. sausio 13–17 d. laikotarpiu jos akcininkė ir darbuotoja E. V. buvo vaiko priežiūros atostogose. Atsakovė fakto apie E. V., kaip darbuotojos, grįžimą iš vaiko priežiūros atostogų nebuvo formalizavusi, apie jį nebuvo pranešusi Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybai prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos ir apie jį nutylėjo santykiuose su kitais asmenimis, įskaitant ir ieškovą. Apie tokią situaciją Lietuvos Aukščiausiasis Teismas turi tiek teisinį, tiek faktinį pagrindą atskirąja nutartimi informuoti tiek Valstybinę darbo inspekciją prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, tiek Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybą prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.

Teisėjų kolegija

konstatuoja:

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Dėl bylos nagrinėjimo kasacine tvarka ribų ir kasacinio nagrinėjimo dalyko, pagrindo nutraukti kasacinį procesą nagrinėjamoje byloje

36. Bylos nagrinėjimo kasaciniame teisme ribas apibrėžia CPK 353 straipsnis. Nurodyto straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad kasacinis teismas, neperžengdamas kasacinio skundo ribų, patikrina apskųstus sprendimus ir (ar) nutartis teisės taikymo aspektu; kasacinis teismas yra saistomas pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų nustatytų aplinkybių. Toks bylos nagrinėjimo kasaciniame teisme ribų (ir kartu kasacinio proceso paskirties) apibrėžimas reiškia, kad kasacinis teismas sprendžia išimtinai teisės klausimus, be to, tik tokius klausimus, kurie yra tiesiogiai iškelti kasaciniame skunde (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gruodžio 17 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-384-916/2019 36 punktą ir jame nurodytą kasacinio teismo praktiką). Nuostatos, kad kasacinis teismas kasacijos funkciją vykdo neperžengdamas kasacinio skundo ribų, teisėjų kolegija laikosi nagrinėdama atsakovės UAB „Žaltys“ kasacinį skundą, nes nenumatyta pagrindo peržengti kasacinio skundo ribas (CPK 353 straipsnio 1, 2 dalys).
37. Kasacinio nagrinėjimo dalykas yra kasatoriaus kasaciniame skunde nurodyti motyvuoti kasacijos pagrindai. CPK 347 straipsnio 1 dalies 3 punkte įtvirtintas reikalavimas kasaciniame skunde nurodyti išsamius teisinius argumentus, kurie patvirtintų CPK 346 straipsnyje nurodytų kasacijos pagrindų buvimą, reiškia, kad kasaciniame skunde nurodyti kasacijos pagrindai turi būti siejami su kasaciniu skundu skundžiamo apeliacinės instancijos teismo procesinio sprendimo motyvų ir teisinių argumentų klaidų ar pažeidimų atskleidimu. Kai kasatorius kasaciniame skunde nurodo kasacijos pagrindą, tačiau nepateikia jį patvirtinančių teisių argumentų, arba pateikia atitinkamus argumentus, tačiau jų nesieja su konkrečiu kasacijos pagrindu, kasacinis skundas laikytinas netinkamai motyvuotu ir neatitinkančiu CPK 347 straipsnio 1 dalies 3 punkto reikalavimų. Kasacinio teismo teisėjų atrankos kolegijos padarytas kasacinio skundo apibendrintas vertinimas (kaip atitinkančio įstatymo reikalavimus) ne visada reiškia, kad kiekvienas skundo argumentas ar jų grupė atitinka įstatymo nustatytus reikalavimus – suformuluoja kasacinio nagrinėjimo dalyką. Detalų skundo argumentų vertinimą atlieka byla kasacine tvarka nagrinėjanti teisėjų kolegija (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. birželio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-373/2013).
38. Ieškovas atsiliepimu į kasacinį skundą reiškia alternatyvų prašymą kasacinį procesą nutraukti. Ieškovo teigimu, kasacinis skundas neatitinka imperatyvių proceso teisės normų, kurios reglamentuoja kasacijos ribojimus, kasaciniam skundui keliamus reikalavimus bei kasacinio proceso ribas (CPK 341 straipsnis, 347 straipsnio 1 dalies 3, 4 punktai, 353 straipsnio 1 dalis), nes: pirmą atsakovė ginčija ieškovui palankius pirmosios instancijos teismo sprendimo motyvus, kurių ji neskundė apeliacine tvarka, o tai, kad apeliacinės instancijos teismas pritarė pirmosios instancijos teismo pozicijai diskriminacijos klausimu, *per se* (savaimė) nereiškia, kad jis pateko į apeliacinio ginčo ribas; antra, skundo dalykas, t. y. atsakovės prašymas panaikinti visą apeliacinės instancijos teismo sprendimą, paliekant galioti pirmosios instancijos teismo sprendimą, neatitinka skundo pagrindo.
39. Teisėjų kolegija šiuos ieškovo argumentus pripažįsta neteikiančiais pagrindo nutraukti kasacinį procesą nagrinėjamoje byloje.
40. Kasacinis procesas nutraukiamas bylos nagrinėjimo kasaciniame teisme metu nustačius, kad kasacinį skundą toje byloje turėjo būti atsisakyta priimti, arba bylos nagrinėjimo kasaciniame teisme metu atsiradus aplinkybių, kurios daro tolesnį kasacinį procesą negalimą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. balandžio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-96-823/2021, 38 punktas). Pagrindai atsisakyti priimti kasacinį skundą nustatyti CPK 350 straipsnio 2 dalyje, kurioje, be kita ko, nurodyta, kad kasacinį skundą atsisakoma priimti, jei jis prieštarauja šio kodekso 341 straipsnyje nustatytiems reikalavimams (CPK 350 straipsnio 2 dalies 2 punktas).
41. Pagal CPK 341 straipsnio 1 dalį, kasacija negalima dėl pirmosios instancijos teismo sprendimų ir nutarčių, neperžiūrėtų apeliacine tvarka. Ši nuostata aiškintina kartu su CPK 340 straipsnio 1 dalimi, pagal kurią kasacijos objektas yra apeliacinės instancijos teismo sprendimas ar nutartis (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-624/2006). Taigi, pagal CPK 341 straipsnio 1 dalį, kasacija nėra galima nesant kasacijos objekto – apeliacinės instancijos teismo sprendimo ar nutarties. Nurodytas draudimas galioja ir dėl sprendimo (nutarties) dalies, dėl kurios nebuvo paduota apeliacinio skundo ir kuri nebuvo peržiūrėta apeliacinės instancijos teismo *ex officio* (pagal pareigas) (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. kovo 16 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 3K-3-156-701/2016 43 punktą; 2022 m. gruodžio 19 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-224-823/2022 32 punktą).
42. Dėl teisės kasaciniu skundu skusti vien tik procesinio sprendimo motyvus Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje pripažįstama galimybė tam tikrais atvejais skusti vien tik apeliacinės instancijos teismo procesinio sprendimo motyvus: kasacinis skundas gali būti teikiamas dėl apeliacinės instancijos teismo procesinio sprendimo motyvų tais atvejais, kai apeliacinės instancijos teismo sprendimo (nutarties) motyvuojamojoje dalyje padarytos išvados ir išdėstyti motyvai savarankiškai, t. y. nepriklausomai nuo teismo sprendimo rezoliucinės dalies konkrečioje byloje, daro poveikį byloje dalyvaujančių asmenų teisėms ar pareigoms, jų teisiniui statusui ir gali jiems sukurti teisinius padarinius ateityje, byloje dalyvaujančiam asmeniui turėtų būti suteikta galimybė kasaciniu skundu kvestionuoti šias motyvuojamosios dalies išvadas (motyvos); aiškinamas, kad byloje dalyvaujantis asmuo visada gali skusti vien tik tam tikrus teismo sprendimo (nutarties) motyvus, neatitiktų civilinio proceso tikslų ir principų, pagal kuriuos teismo paskirtis yra ginti ne bet kokio, o suinteresuoto asmens, kurio teisės ar įstatymo saugoni interesai yra pažeisti, interesus (CPK 2 straipsnis, 5 straipsnio 1 dalis). Gali būti skundžiamas tiek visas sprendimas, tiek jo motyvuojamoji dalis. Tačiau abiem atvejais, t. y. tiek skundžiant visą teismo procesinį sprendimą, tiek ir jo motyvuojamąją dalį, skundą paduodantis asmuo turi turėti teisinį suinteresuotumą, kad skundžiamas teismo procesinis sprendimas ar jo motyvuojamoji dalis būtų pakeista ar panaikinta dėl to, jog skundžiamas teismo procesinis sprendimas ar jo motyvuojamoji dalis jam yra nepalanki. Teismų praktikoje asmens suinteresuotumas yra aiškinamas kaip subjekto materialinis teisinis suinteresuotumas, t. y. asmuo turi turėti aiškiai identifikuotą suinteresuotumą apginti materialiosios teisės normų saugomą teisę ar interesą, kitaip tariant, asmuo turi turėti savarankišką teisinį interesą ir poreikį jį ginti (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. birželio 23 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-172-313/2022 58–60 punktus ir juose nurodytą kasacinio teismo praktiką).
43. CPK 320 straipsnis nustato, kad bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka ribas sudaro apeliacinio skundo faktinis ir teisinis pagrindas bei absoliučių sprendimo negaliojimo pagrindų patikrinimas (1 dalis). Pagal šio straipsnio 2 dalyje įtvirtintą bendrą taisyklę apeliacinės instancijos teismas nagrinėja bylą neperžengdamas apeliacinio skundo ribų. Kasacinio teismo praktikoje konstatuota, jog nuostata, kad apeliacinės instancijos teismas nagrinėja bylą neperžengdamas apeliacinio skundo ribų, reiškia, jog teismas tikrina tik apskųstos teismo sprendimo dalies teisėtumą ir pagrįstumą. Nors pripažįstama, kad teismas savo iniciatyva negali išplėsti apeliacinio skundo argumentų sąrašo, tačiau teismas turi analizuoti kitos šalies atsiliepime į apeliacinį skundą išdėstytus argumentus ir rėmimasis kitos šalies nurodytais faktais ir įrodymais nelaikomas apeliacinio skundo ribų peržengimu (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. kovo 28 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 3K-3-122-248/2019 39 punktą).
44. Nagrinėjamoje byloje ieškovui ginčijant atleidimo iš darbo teisėtumą, atsakovė darbo sutarties nutraukimo teisėtumą grindžia ieškovo seksualinio priekabiavimo (priekabiavimo dėl lyties) prie kitos darbuotojos faktų. Bylą nagrinėjant pirmosios instancijos teisme atsakovė teigė,

kad pagal Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 3 straipsnį būtent ieškovas turi įrodyti, jog tokio fakto nebuvo. Pirmosios instancijos teismas sprendime padarė išvadą, kad šiuo atveju Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 3 straipsnis netaikomas. Šis teismas atsakovės nurodytos aplinkybės dėl ieškovo seksualinio priekabiavimo (priekabiavimo dėl lyties) prie kitos darbuotojos fakto egzistavimo nenustatė, tačiau ieškinį atmetė remdamasis kitokio pobūdžio nustatytais faktinėmis bylos aplinkybėmis, priėmė atsakovei palankų procesinį sprendimą. Dėl pirmosios instancijos teismo sprendimo apeliacinį skundą padavė tik ieškovas, o atsakovė sprendimo apeliacine tvarka neskundė, pateikė atsiliepimą į apeliacinį skundą. Pateiktame atsiliepime atsakovė, be kita ko, nurodė, kad ir toliau teigia, jog seksualinis priekabiavimas, pasireiškęs žeminimu ir niekinimu lyties pagrindu, akivaizdžiai buvo, o tai, kad to nebuvo, turėjo įrodyti ieškovas. Apeliacinės instancijos teismas panaikino pirmosios instancijos teismo sprendimą ir priėmė naują sprendimą, kuriuo ieškinį patenkino iš dalies, nes padarė išvadą, kad pirmosios instancijos nepagrįstai nepaisė darbdavės išimtinės prerogatyvos vertinti išbandymo rezultatus, padarė nepagrįstą išvadą, kad egzistavo teisėta priežastis vertinti ieškovo išbandymo rezultatą nepatenkinamai ir atleisti jį iš darbo. Savo sprendime apeliacinės instancijos teismas detaliau neparisakė dėl atsakovės nurodytos aplinkybės dėl ieškovo seksualinio priekabiavimo (priekabiavimo dėl lyties) prie kitos darbuotojos įrodinėjimo pareigos. Apeliacinės instancijos teismas nurodė, jog pirmosios instancijos teismas teisingai įvertino byloje pateiktus įrodymus, kad 2022 m. sausio 17 d. pokalbio metu priekabiavimo, diskriminavimo ir kitos netinkamos komunikacijos nebuvo. Tokia apeliacinės instancijos teismo išvada padaryta, be kita ko, įvertinus ir atsakovės nurodytas aplinkybes dėl ieškovo seksualinio priekabiavimo (priekabiavimo dėl lyties) prie kitos darbuotojos turinį.

45. Teisėjų kolegija, atsižvelgdama į šios nutarties 42 punkte nurodytą kasacinio teismo praktiką, taip pat atsižvelgdama į tai, kad šioje byloje priimtas pirmosios instancijos teismo sprendimas buvo palankus atsakovei, bei įvertinusi, jog teismo sprendimo motyvas, kad šiuo atveju Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 3 straipsnis netaikomas, savarankiškai nedaro poveikio atsakovės teisėms ar pareigoms, jos teisiniui statusui ir negali jai sukurti teisinių padarinių ateityje, padaro išvadą, kad nėra pagrindo pripažinti pagrįstu ieškovo atsiliepimo į kasacinį skundą argumentą, jog atsakovė galėjo apeliacine tvarka skusti pirmosios instancijos teismo sprendimo motyvus, kurių pagrindu teismas nenustatė Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymą pažeidžiančio ieškovo bendravimo.
46. Atsižvelgdama į šios nutarties 43 punkte nurodytą kasacinio teismo praktiką ir atsakovės atsiliepimo į apeliacinį skundą turinį, teisėjų kolegija vertina, kad šioje byloje atsakovės nurodyto fakto dėl ieškovo seksualinio priekabiavimo (priekabiavimo dėl lyties) prie kitos darbuotojos (ne)buvimo nustatymas ir klausimo dėl šio fakto įrodinėjimo pareigos paskirstymo išsprendimas įėjo į šios bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka ribas. Atsiliepimo į kasacinį skundą argumentas, kad nurodyti klausimai neįėjo į bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka ribas, vertintini kaip nepagrįsti.
47. Teisėjų kolegija kaip pagrįstą vertina atsiliepimo į kasacinį skundą teiginį, kad atsakovės kasacinio skundo dalykas, t. y. atsakovės prašymas panaikinti visą apeliacinės instancijos teismo sprendimą, paliekant galioti pirmosios instancijos teismo sprendimą, neatitinka skundo pagrindo, tačiau nurodo, kad toks neatitikimas pagal įstatymą nėra pagrindas nutraukti kasacinį procesą. Konstatuotina, kad kasacinio skundo dalykas nesaisto kasacinio teismo ir nenustato bylos nagrinėjimo kasaciniame teisme ribų. Kasacinis teismas, išnagrinėjęs bylą kasacine tvarka, turi teisę priimti ir kitokią procesinį sprendimą, nei prašoma kasaciniame skunde, ir tai nelaikoma kasacinio bylos nagrinėjimo ribų peržengimu (CPK 353 straipsnis).
48. Nesant pagrindo nutraukti kasacinį procesą nagrinėjamoje byloje, teisėjų kolegija, nagrinėdama atsakovės kasacinį skundą, laikosi nuostatos, kad kasacinis teismas kasacijos funkciją vykdo neperžengdamas kasacinio skundo ribų, nes nenustatyta pagrindo peržengti atsakovės kasacinio skundo ribas (CPK 353 straipsnio 1, 2 dalys).
49. Teisėjų kolegija konstatuoja, kad atsakovės kasaciniame skunde iš dalies neatsižvelgta į kasacinio proceso specifiką, reikalavimą nurodyti konkrečius kasacijos pagrindus bei juos patvirtinančius teisinius argumentus. Atsižvelgdama į tai, kas tai, kas išdėstyta, teisėjų kolegija toliau pasisakys dėl kasacinio skundo argumentų, kuriais argumentuojama dėl nepagrįsto teismo precedento netaikymo ir netinkamo diskriminacijos fakto įrodinėjimo pareigos paskirstymo nagrinėjamoje byloje.

Dėl teismo precedento taikymo

50. Atsakovė kasaciniame skunde teigia, kad teismai, netaikydami prezumpcijos, pagal kurią preziumuojama, jog seksualinio priekabiavimo (priekabiavimo dėl lyties) faktas buvo, nukrypo nuo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. birželio mėn. 26 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-209/2012 pateiktų išaiškinimų, kur nurodyta, kaip paskirstyti įrodinėjimo našą seksualinio priekabiavimo darbo santykių kontekste bylose. Atsakovės teigimu, minėtoje nutartyje nurodyta, kad „byloje tiesiogiai taikytina nacionalinės teisės norma įtvirtina dar palankesnę ieškovei įrodinėjimo našos paskirstymo taisyklę – pažeidimo faktas yra preziumuojamas. Ši norma taikytina CPK 178 straipsnio išimtimi iš bendrosios civilinio proceso taisyklės „įrodinėja tas, kas teigia“.
51. Pagal Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 33 straipsnio 4 dalį, teismai, priimdami sprendimus atitinkamų kategorijų bylose, yra saistomi savo pačių sukurty, o žemesnės instancijos teismai – ir aukštesnės instancijos teismų sukurty teisės aiškinimo taisyklių, suformuluotų analogiškose ar iš esmės panašiose bylose. CPK 4 straipsnyje įtvirtinta nuostata, kad vienodos teismų praktikos formavimą įstatymų nustatyta tvarka užtikrina Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.
52. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje konstatuota, jog Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtinta bendrosios kompetencijos teismų instancinė sistema turi funkcionuoti taip, kad būtų sudarytos prielaidos formuoti vienodai (nuosekliai, neprieštarinčiai) bendrosios kompetencijos teismų praktikai – būtent tokiai, kuri būtų grindžiama su Konstitucijoje įtvirtintais teisinės valstybės, teisingumo, asmenų lygybės teismui principais (bei kitais konstituciniais principais) neatskiriama susijusia ir iš jų kylančia maksima, kad tokios pat (analogiškos) bylos turi būti sprendžiamos taip pat, t. y. jos turi būti sprendžiamos ne sukuriant naujus teismo precedentes, konkuruojančius su esamais, bet paisant jau įtvirtintų. Teismų precedentai yra teisės šaltiniai – *auctoritate rationis* (argumentavimo galia); remiamasis precedentais yra vienodos (nuoseklios, neprieštaringos) teismų praktikos, kartu ir Konstitucijoje įtvirtinto teisingumo principo, įgyvendinimo sąlyga. Dėl to teismų precedentai negali būti nemotyvuotai ignoruojami. Teismų precedentų, kaip teisės šaltinių, reikšmės negalima pervertinti, juolab suabsoliutinti. Remtis teismų precedentais reikia itin apdairiai. Pabrėžtina, kad teismams sprendžiant bylas precedento galią turi tik tokie ankstesni teismų sprendimai, kurie buvo sukurti analogiškose bylose, t. y. precedentas taikomas tik tose bylose, kurių faktinės aplinkybės yra tapatos arba labai panašios į tos bylos, kurioje buvo sukurta precedentas, faktinės aplinkybės ir kurioms turi būti taikoma ta pati teisė, kaip toje byloje, kurioje buvo sukurta precedentas (Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 24 d. nutarimas).
53. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nuosekliai pabrėžia teismų pareigą laikytis savo pačių ar aukštesnės instancijos teismų analogiškose ar iš esmės panašiose bylose sukurty precedentų, taip užtikrinant teismų praktikos nuoseklumą ir nuspėjamumą (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo

Teismo 2018 m. lapkričio 22 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-7-315-915/2018 18 punktą). Kasacinio teismo praktikoje yra pasisakyta, kad bendrosios kompetencijos teismų susisaistymas savo pačių sukurtų precedentų (sprendimų analogiškose bylose) bei žemesnės instancijos bendrosios kompetencijos teismų susaistymas aukštesnės instancijos bendrosios kompetencijos teismų sprendimų (precedentų tų kategorijų bylose) neišvengiamai suponuoja tai, kad teismai turi vadovautis tokia atitinkamų teisės nuostatų (normų, principų) turinio, taip pat šių teisės nuostatų taikymo samprata, kokia buvo suformuota ir kokia buvo vadovaujama si taikant tas nuostatas ankstesnėse bylose, *inter alia* (be kita ko), anksčiau sprendžiant analogiškas bylas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. gruodžio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-591/2008).

54. Kasacinio teismo konstatuota, kad vienoje byloje priimtas įsiteisėjęs teismo sprendimas kaip teismo precedentas gali būti taikomas kitoje byloje tik tada, kai pastarosios nagrinėjamos bylos esminės faktinės aplinkybės, lemiančios tos pačios teisės taikymą, yra tapačios arba iš esmės panašios kaip toje byloje, kurioje buvo sukurtas precedentas. Tam, kad būtų teisinis pagrindas atsižvelgti į ankstesnėse bylose suformuluotas teisės aiškinimo ir taikymo taisykles, nebūtina, kad visiškai sutaptų gretinamų bylų faktinių aplinkybių visuma, o pakanka, kad būtų tapačios arba esminių panašumų turėtų būtent tos aplinkybės, kurios buvo suformuluotų teisės aiškinimo ir taikymo taisyklių *ratio decidendi* (sprendimo pagrindas), t. y. kad būtų tapačios arba esminių panašumų turėtų (tik) tos teisiškai reikšmingos aplinkybės, kurių pagrindu ir buvo suformuluota atitinkama taisyklė. Tuo tarpu tapatumo arba esminio panašumo reikalavimai netaikytini toms teisiškai nereikšmingoms bylos aplinkybėms, kurios neturėjo teisinės reikšmės ir (arba) įtakos formuluojant atitinkamą teisės aiškinimo ir taikymo taisyklę (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. vasario 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-27-701/2022, 62 punktas ir jame nurodyta kasacinio teismo praktika).

55. Teisėjų kolegija pažymi, kad civilinėje byloje Nr. 3K-3-309/2012, kurioje priimta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. birželio mėn. 26 d. nutartis, ieškovė (darbuotoja) ginčijo atleidimo iš darbo už pravaikštas (neatvykiną į darbą) teisėtumą, be kita ko, skųsdamasi buvusio savo bendradarbio, ėjusio personalo viršininko pareigas, elgesiu (lytinių santykių reikalavimas, kalbos intymiomis temomis ir kt.), teigdamą, kad darbe nukentėjus nuo seksualinio priekabiavimo, darbo nebegalėjo tęsti dėl darbovietėje susiklosčiusios su seksualiniu priekabiavimu susijusios aplinkos ir tai buvo žinoma darbdavei, todėl jos atleidimas iš pareigų dėl neatvykimo į darbą yra neteisėtas.

56. Nurodytoje byloje kasacinis teismas, pasisakydamas dėl įrodinėjimo naštos paskirstymo seksualinio priekabiavimo bylose, 2012 m. birželio mėn. 26 d. nutartyje konstatavo, kad:

„Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 2¹ straipsnyje nustatyta, kad, teismuose ar kitose kompetentingose institucijose nagrinėjant fizinių asmenų skundus ir pareiškimus, taip pat asmenų ginčus dėl diskriminacijos lyties pagrindu, preziumuojama, jog tiesioginės ar netiesioginės diskriminacijos faktas buvo. Skundžiamas asmuo ar institucija turi įrodyti, kad lygių teisių principas nebuvo pažeistas. Taigi, byloje tiesiogiai taikytina nacionalinės teisės norma įtvirtina dar palankesnę ieškovei įrodinėjimo naštos paskirstymo taisyklę – pažeidimo faktas yra preziumuojamas. Ši norma laikytina CPK 178 straipsnio išimtimi iš bendrosios civilinio proceso taisyklės „įrodinėja tas, kas teigia“, todėl atsakovės kasacinio skundo argumentai, kad apeliacinės instancijos teismas, konstatuodamas seksualinio priekabiavimo faktą, pažeidė įrodymų vertinimo taisykles, nepagrįsti. Nacionalinėje teisėje esant įtvirtintai pažeidimo prezumpcijos taisyklei, apeliacinės instancijos teismas, esant ieškovės skundui, pagrįstai konstatavo seksualinį priekabiavimą egzistavus, nes atsakovė, laikydamasi nuomonės, kad įrodinėti turi ieškovė, nepateikė įrodymų, kad jo nebuvo.“

57. Nurodytoje nutartyje pažymėta, kad byloje ieškovė (darbuotoja) skundėsi buvusio savo bendradarbio, ėjusio personalo viršininko pareigas, elgesiu, dėl jo kreipėsi į Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnybą ir buvo padaryta išvada, jog ieškovės nurodomi minėto buvusio bendradarbio veiksmai (užgaulus seksualinio pobūdžio elgesys, kurį ieškovė suprato kaip žeminantį jos orumą, įžeidžiantį ir bauginantį) atitinka seksualinio priekabiavimo sąvoką. Joje (nutartyje) pateikti minėti kasacinio teismo išaiškinimai dėl įrodinėjimo naštos paskirstymo *expressis verbis* (aiškiai žodžiais, tiesiogiai) siejami būtent su seksualinio priekabiavimo bylomis, su toje konkrečioje byloje nustatytomis faktinėmis aplinkybėmis – tos bylos ieškovės (darbuotojos) skundinusi dėl jos patirto seksualinio priekabiavimo. Būtent tos bylos aplinkybių ir ieškovės aspektu kasacinis teismas konstatavo, kad tiesiogiai taikytina nacionalinės teisės norma (Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 2¹ straipsnis) įtvirtina dar palankesnę ieškovei (darbuotojai) įrodinėjimo naštos paskirstymo taisyklę – pažeidimo faktas yra preziumuojamas; nacionalinėje teisėje esant įtvirtintai pažeidimo prezumpcijos taisyklei, apeliacinės instancijos teismas, esant ieškovės (darbuotojos) skundui, pagrįstai konstatavo seksualinį priekabiavimą egzistavus, nes atsakovė (darbdavė), laikydamasi nuomonės, kad įrodinėti turi ieškovė (darbuotoja), nepateikė įrodymų, kad jo nebuvo. Taigi, nurodytoje nutartyje teisės aiškinimo ir taikymo taisyklės dėl įrodinėjimo naštos paskirstymo nustatant seksualinio priekabiavimo faktą suformulavimo pagrindu buvo teisiškai reikšmingos tos bylos aplinkybės, kad ieškovė (darbuotoja), kuri teigė patyrusi seksualinį priekabiavimą, skundėsi dėl savo patirto seksualinio priekabiavimo.

58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinėje byloje Nr. 3K-3-309/2012, skirtingai nei nagrinėjamoje byloje, nebuvo aktualus teisės klausimas dėl Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 2¹ straipsnio aiškinimo ir taikymo bei įrodinėjimo naštos paskirstymo nustatant seksualinio priekabiavimo (diskriminacijos lyties pagrindu) faktą esant tokioms, kaip nagrinėjamos bylos, aplinkybėms, kad, darbuotojui ginčijant atleidimo iš darbo tuo pagrindu, jog jis neišlaikė išbandymo, teisėtumą, darbdavė darbo sutarties nutraukimo teisėtumą grindžia šio darbuotojo seksualinio priekabiavimo (priekabiavimo dėl lyties) prie kitos darbuotojos faktu, o pastaroji darbuotoja nėra kreipusis į teismą ar kitą kompetentingą instituciją dėl seksualinio priekabiavimo (priekabiavimo dėl lyties).

59. Teisėjų kolegija vertina, kad nagrinėjamos bylos ir civilinės bylos Nr. 3K-3-309/2012 aplinkybės, kurių pagrindu pastarojoje byloje kasacinio teismo 2012 m. birželio mėn. 26 d. priimtoje nutartyje suformuluota teisės aiškinimo ir taikymo taisyklė dėl įrodinėjimo naštos paskirstymo nustatant seksualinio priekabiavimo faktą, nėra tapačios ir neturi esminių panašumų, o yra skirtingos, jų skirtingumas turi reikšmės formuluojant atitinkamą teisės aiškinimo ir taikymo taisyklę, todėl nusprendžia, kad minėta nurodytoje nutartyje suformuluota teisės aiškinimo ir taikymo taisyklė negali būti vertinama kaip teismo precedentas nagrinėjamoje byloje. Dėl to kaip nepagrįstas atmetinas kasacinio skundo argumentas, kuriuo teigiama, kad nagrinėjamoje byloje teismai nukrypo nuo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. birželio mėn. 26 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-309/2012 pateiktų išaiškinimų, kaip paskirstyti įrodinėjimo našta seksualinio priekabiavimo darbo santykių kontekste bylose.

Dėl diskriminacijos fakto įrodinėjimo nagrinėjamoje byloje

60. Nagrinėjamoje byloje ieškovei (darbuotojui), atleistam iš darbo DK 36 straipsnio 3 dalyje nustatyto pagrindu, ginčijant atleidimo iš darbo teisėtumą, atsakovė (darbdavė) darbo sutarties nutraukimo teisėtumą grindžia šio darbuotojo seksualinio priekabiavimo (priekabiavimo dėl lyties) prie kitos darbuotojos faktu, o pastaroji darbuotoja, kuri nagrinėjamoje byloje apklausta kaip liudytoja, nėra kreipusis į teismą ar kitą kompetentingą instituciją dėl seksualinio priekabiavimo (priekabiavimo dėl lyties).

61. Atsakovė kasaciniame skunde kelia teisės klausimą dėl jos nurodyto ieškovo seksualinio priekabiavimo (priekabiavimo dėl lyties) prie kitos darbuotojos fakto įrodinėjimo, teigia, kad šiam faktui taikytina teisės normose (Lygių galimybių įstatymo 4 straipsnyje, Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 3 straipsnyje, Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2006/54/EB dėl moterų ir vyrų lygių galimybių ir vienodo požiūrio į moteris ir vyrus užimtumo bei profesinės veiklos srityje principo įgyvendinimo 19 straipsnio 1 dalyje, 1997 m. gruodžio 15 d. Tarybos

direktyvoje 97/80/EB dėl įrodinėjimo pareigos diskriminacijos dėl lyties byloje 4 straipsnio 1 dalyje) įtvirtinta pažeidimo (diskriminacijos) fakto buvimo prezumpcija, tuo tarpu pirmosios instancijos teismas, atsisakęs ją taikyti, ir apeliacinės instancijos teismas, sutikęs su tokia pirmosios instancijos teismo pozicija, pažeidė teisės normas.

62.

Nagrinėjamoje byloje aktualus teisės aktuose įtvirtintas teisinis reguliavimas dėl minėto atsakovės nurodyto fakto įrodinėjimo pareigos, seksualinio priekabiavimo (priekabiavimo dėl lyties) draudimo.

63. CPK 178 straipsnyje įtvirtinta, kad šalys turi įrodyti aplinkybes, kuriais grindžia savo reikalavimus bei atsikirtimus, išskyrus atvejus, kai yra remiamasi aplinkybėmis, kurių CPK nustatyta tvarka nereikia įrodinėti. Kasacinio teismo praktikoje pabrėžiama, kad įrodinėjimas civiliniame procese yra grindžiamas dviem kertiniais principais – rungtyniškumu ir dispozityvumu. Rungtyniškumo (rungimosi) principo esmė yra ta, kad šalys turi įrodyti aplinkybes, kuriais grindžia savo reikalavimus ir atsikirtimus, išskyrus atvejus, kai yra remiamasi aplinkybėmis, kurių nereikia įrodinėti proceso įstatymo nustatyta tvarka (CPK 12 ir 178 straipsniai). Remiantis bendrąja įrodinėjimo naštos paskirstymo taisykle, įrodinėti privalo tas, kas teigia, o ne tas, kas neigia (lot. *ei incumbit probatio, qui dicit non qui negat*) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gegužės 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-118-916/2021, 24 punktas).
64. CPK 182 straipsnyje reglamentuojamos aplinkybės, kurių nereikia įrodinėti. Pagal šio straipsnio 4 punktą, nereikia įrodinėti aplinkybių, preziumuojamų pagal įstatymus ir nepaneigtų bendra tvarka.
65. Įstatymuose nustatytos prezumpcijos paprastai yra susietos su tam tikromis aplinkybėmis, kurioms esant preziumuojami faktai pripažįstami egzistuojančiais tikrovėje. Kokiomis aplinkybėmis vieni ar kiti faktai preziumuojami, paprastai nurodoma materialiosios teisės normose. Preziumuojamus faktus nurodo šalys ir kiti dalyvaujantys byloje asmenys savo procesiniuose dokumentuose. Teismas preziumuojamus faktus nustato, be kita ko, tikrindamas, ar šalys konkrečiu atveju teisingai parinko taikytiną teisės normą, ar egzistuoja įstatyme nustatytos atitinkamų faktų pripažinimo preziumuojamais sąlygos. Prireikus teismas patikslina šalių įrodinėjimo pareigas.
66. Šalis neprivalo įrodinėti pagal įstatymus preziumuojamų faktų, kuriais grindžia savo reikalavimus ar atsikirtimus, bet privalo įrodyti aplinkybes, kuriais tokie faktai pripažįstami egzistuojančiais. Šalis, kuri remiasi pagal įstatymus preziumuojamais faktais, jeigu šie nepaneigti priešingos šalies pateiktų įrodymų, atleidžiama nuo pareigos tuos faktus įrodinėti (CPK 182 straipsnio 4 punktas). Kita vertus, šaliai, kuri remiasi preziumuojamais faktais, nėra draudžiama įrodinėti įstatymų preziumuojamas aplinkybes, pateikti įrodymų, patvirtinančių preziumuojamų faktų egzistavimą. Šalis, prieš kurią naudojama prezumpcija, gali ją, išskyrus nenuginčijamas prezumpcijas, nugincyti, pateikdama paneigiančius įrodymus. Prezumpcija lemia įrodinėjimo naštos persikirstymą – faktinės aplinkybės, sudarančios prezumpcijos turinį, laikomos nustatytomis, nebent šalis, prieš kurią naudojama prezumpcija, jas paneigia įstatymo nustatyta tvarka.
67. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo yra pažymėta, kad CPK 182 straipsnyje nustatytas atleidimo nuo įrodinėjimo pagrindų sąrašas yra baigtinis, šis proceso teisės institutas yra bendrosios įrodinėjimo taisyklės išimtis, todėl nėra galimas per platus šių pagrindų aiškinimas ir taikymas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gruodžio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-531-248/2018, 30 punktas).
68. Atleidimo iš darbo byloje atleidimo iš darbo teisėtumą privalo įrodyti darbdavys (DK 217 straipsnio 3 dalis). Kai tai įrodinėdamas darbdavys teisėtai remiasi pagal įstatymus preziumuojamais faktais, tai tokie faktai laikomi nustatytais, nebent šalis, prieš kurią naudojama prezumpcija, juos paneigia įstatymo nustatyta tvarka.
69. Konstitucijos 29 straipsnyje nustatyta, kad žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu. Taigi diskriminacijos draudimas įtvirtintas konstituciniu lygiu. Konstitucinis Teismas 1998 m. lapkričio 11 d. nutarime yra išaiškinęs, kad Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtintas visų asmenų lygybės principas iš esmės reiškia diskriminacijos draudimą.
70. Diskriminacijos draudimą taip pat reglamentuoja Europos Sąjungos teisės aktai, tarp jų 2006 m. liepos 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/54/EB dėl moterų ir vyrų lygių galimybių ir vienodo požiūrio į moteris ir vyrus užimtumo bei profesinės veiklos srityje principo įgyvendinimo (nauja redakcija) (toliau – ir Direktyva 2006/54/EB). Šia direktyva, be kita ko, nuo 2009 m. rugpjūčio 15 d. yra panaikinta 1997 m. gruodžio 15 d. Tarybos Direktyva 97/80/EB dėl įrodinėjimo pareigos diskriminacijos dėl lyties byloje (Direktyvos 2006/54/EB 34 straipsnio 1 dalis), kuria remiamasi atsakovės kasaciniame skunde, taigi skunde nepagrįstai remiamasi šiuo panaikintu teisės aktu.
71. Direktyvos 2006/54/EB 19 straipsnio 1 dalyje nurodoma, kad valstybės narės taiko tokias pagal jų nacionalines teismų sistemas nustatytas priemones, kurios yra būtinos užtikrinti, kad tais atvejais, kai asmenys, manantys, jog jie nukentėjo, kadangi jiems nebuvo taikomas vienodo požiūrio principas, teismui ar kitai kompetentingai institucijai nurodo faktines aplinkybes, leidžiančias daryti prielaidą dėl tiesioginės ar netiesioginės diskriminacijos, atsakovas turi įrodyti, kad vienodo požiūrio taikymo principas nebuvo pažeistas. Šio straipsnio 2 dalyje reglamentuojama, kad jo 1 dalis netrukdo valstybėms narėms nustatyti ieškovams palankesnes įrodymų taisykles.
72. Pagal Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau – ESTT) jurisprudenciją, bendras principas yra tas, kad *asmuo, laikantis save nukentėjusiu dėl vienodo požiūrio nesilaikymo*, turi įrodyti faktines aplinkybes, leidžiančias daryti prielaidą, kad buvo tiesioginė ar netiesioginė diskriminacija. Tik tuo atveju, *jeigu šis asmuo įrodo tokias faktines aplinkybes, paskui atsakovas turi įrodyti, kad nebuvo pažeistas nediskriminavimo principas* (žr. ESTT 2011 m. liepos 21 d. sprendimo byloje *Kelly*, C-104/10, par. 30; 2012 m. balandžio 19 d. sprendimo byloje *Meister*, C-415/10, par. 34–38).
73. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, pasisakydamas dėl Direktyvos 2006/54/EB 19 straipsnio 1 dalies, yra konstatavęs, kad ši norma įtvirtina valstybės pareigą įrodinėjimo našta paskirstyti taip, kad diskriminaciją (įskaitant seksualinį priekabiavimą) patyrusiam asmeniui pateikus *prima facie* įrodymus, jog diskriminacijos (seksualinio priekabiavimo) faktas buvo, atsakovui tektų pareiga įrodyti, kad pažeidimas nebuvo padarytas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. birželio mėn. 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-309/2012).
74. Nacionalinėje teisėje nuostatos, skirtos moterų ir vyrų lygioms teisėms užtikrinti, diskriminacijai dėl asmens lyties uždrausti, be kita ko, ir darbo teisių santykių srityje, įtvirtintos DK, Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatyme, Lygių galimybių įstatyme, o su tuo susijusios taisyklės dėl įrodinėjimo pareigos nustatytos Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatyme bei Lygių galimybių įstatyme. Pažymėtina, kad nurodytais teisės aktais, be kita ko, įgyvendinama ir Direktyva 2006/54/EB.

75. Remiantis Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo (aktuali redakcija, galiojanti nuo 2017 m. liepos 1 d.) 1 straipsniu, reglamentuojančiu įstatymo paskirtį ir taikymą, šio įstatymo paskirtis – užtikrinti, kad būtų įgyvendintos Konstitucijoje įtvirtintos moterų ir vyrų lygios teisės, bei uždrausti bet kokią diskriminaciją dėl asmens lyties, ypač kai tai susiję su šeimine ar santuokine padėtimi, taip pat užtikrinti Europos Sąjungos teisės aktų, nurodytų šio įstatymo priede, taikymą. Šio įstatymo 3 straipsnyje, reglamentuojančiame įrodinėjimo pareigą, nustatyta, kad, teismuose ar kitose kompetentingose institucijose nagrinėjant fizinių asmenų skundus ir pareiškimus, taip pat asmenų ginčus dėl diskriminacijos lyties pagrindu, preziumuojama, jog tiesioginės ar netiesioginės diskriminacijos faktas buvo; skundžiamas asmuo turi įrodyti, kad lygių teisių principas nebuvo pažeistas.
76. Pagal Lygių galimybių įstatymo 1 straipsnį (aktuali redakcija, galiojanti nuo 2019 m. liepos 1 d.), reglamentuojantį įstatymo paskirtį ir taikymą, šio įstatymo paskirtis – užtikrinti, kad būtų įgyvendintos Konstitucijos 29 straipsnio nuostatos, įtvirtinančios asmenų lygybę ir draudimą varžyti žmogaus teises ir teikti jam privilegijas lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu, taip pat užtikrinti Europos Sąjungos teisės aktų, nurodytų šio įstatymo priede, taikymą. Jungtinių Tautų neigiamųjų teisių konvencijos įgyvendinimo stebėseną ir kontrolę. Šio įstatymo 4 straipsnyje (2022 m. gegužės 19 d. įstatymo Nr. XIV-1109 redakcija), reglamentuojančiame įrodinėjimo pareigą, nustatyta, kad teismuose ar kitose kompetentingose institucijose nagrinėjant fizinių, juridinių asmenų, kitų organizacijų ir jų padalinių pareiškimus, prašymus, pranešimus ar ieškinius dėl diskriminacijos lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu, pareiškėjui nurodžius aplinkybes, leidžiančias daryti prielaidą dėl tiesioginės ar netiesioginės diskriminacijos, priekabiavimo, seksualinio priekabiavimo, nurodymo diskriminuoti, persekiojimo, priešiško elgesio ar neigiamų padarinių dėl skundo dėl diskriminacijos pateikimo, dalyvavimo byloje dėl diskriminacijos ar pranešimo apie diskriminaciją buvimo, preziumuojama, kad tiesioginės ar netiesioginės diskriminacijos, priekabiavimo, seksualinio priekabiavimo, nurodymo diskriminuoti, persekiojimo, priešiško elgesio ar neigiamų padarinių dėl skundo dėl diskriminacijos pateikimo, dalyvavimo byloje dėl diskriminacijos ar pranešimo apie diskriminaciją faktas buvo; skundžiamas asmuo turi įrodyti, kad lygių galimybių principas nebuvo pažeistas.
77. Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 3 straipsnyje, Lygių galimybių įstatymo 4 straipsnyje įtvirtintos normos yra proceso teisės normos, kurias teismas taiko pagal CPK 3 straipsnio 9 dalyje įtvirtintą taisyklę, kad civilinių bylų procesas vyksta pagal bylos nagrinėjimo, atskirų procesinių veiksmų atlikimo arba teismo sprendimo vykdymo metu galiojančius civilinio proceso įstatymus.
78. Teismų praktikoje tais atvejais, kai tą patį santykį reglamentuoja dvi teisės normos, kurių viena yra bendresnio pobūdžio, o kita – speciali, atsižvelgiama į teisėje galiojanti principa, kad prioriteta turi specialioji teisės norma (lot. *lex specialis derogat legi generali*). Specialiosios teisės normos, skirtos konkrečiai santykių grupei reglamentuoti, taikomos prioritetiškai bendruju, taikomų platesniam santykių ratui, normų atžvilgiu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-203-469/2019, 21 punktą ir jame nurodyta kasacinio teismo praktika).
79. Nagrinėjamoje byloje, atsižvelgiant į atsakovės nurodytas aplinkybes dėl ieškovo seksualinio priekabiavimo (priekabiavimo dėl lyties) prie kitos darbuotojos turinį, liudytojos E. V. parodymus, Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo bei Lygių galimybių įstatymo nuostatas dėl kiekvieno iš jų paskirties, darytina išvada, kad šioje byloje nusprendžiant dėl minėtos atsakovės nurodytas aplinkybes įrodinėjimo pareigos turi būti taikomas ne Lygių galimybių įstatymo 4 straipsnis, o Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 3 straipsnis. Dėl to atsakovės kasacinio skundo argumentai, grindžiami netinkamu Lygių galimybių įstatymo 4 straipsnio taikymu, atmestini kaip nepagrįsti.
80. Pagal Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 1 punkte pateiktą apibrėžtį, diskriminacija – tiesioginė ar netiesioginė diskriminacija, seksualinis priekabiavimas, priekabiavimas, nurodymas tiesiogiai ar netiesiogiai diskriminuoti asmenis dėl lyties.
81. Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 3 straipsnyje įtvirtinta prezumpcija, kad tiesioginės ar netiesioginės diskriminacijos faktas buvo, taip pat įtvirtintos šio fakto pripažinimo preziumuojamu sąlygos. Diskriminacijos fakto prezumpcija įtvirtinta turint tikslą palengvinti dėl diskriminacijos besiskundžiančio asmens įrodinėjimo pareigą, kadangi įrodyti diskriminacijos faktą praktiškai gali būti sunku. Šio fakto pripažinimo preziumuojamu sąlygos pagal nurodytą įstatymą yra fizinių asmenų skundų ir pareiškimų, taip pat asmenų ginčų dėl diskriminacijos lyties pagrindu nagrinėjimas teismuose ar kitose kompetentingose institucijose.
82. Šioje byloje nėra nagrinėjama fizinių asmenų skundų ir pareiškimų, taip pat asmenų ginčų dėl diskriminacijos lyties pagrindu. Byloje nustatyta, kad liudytoja E. V., kurios teigta patirto ieškovo seksualinio priekabiavimo (priekabiavimo dėl lyties) aplinkybė remiasi atsakove, nepadavė teismui ar kitai institucijai skundo dėl tokio pobūdžio ieškovo veiksmų. Byloje nagrinėjamas ginčas, atsižvelgus į ieškinio pagrindą ir dalyką bei atsakovės atskirtimus, pagal savo pobūdį kvalifikuotinas ne kaip ginčas dėl diskriminacijos lyties pagrindu, o kaip darbo ginčas dėl tarp šalių sudarytos darbo sutarties nutraukimo teisėtumo. Įvertintina ir tai, kad bylos duomenys neteikia pagrindo pripažinti, jog šioje byloje atsakovė veikia ne kaip savarankiškas ginčo materialųjų teisių santykių subjektas, o įstatymų nustatyta tvarka atstovaudamas asmeniui, kuris mano, kad patyrė seksualinį priekabiavimą (priekabiavimą dėl lyties). Dėl to darytina išvada, kad nagrinėjamu atveju neegzistuoja Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 3 straipsnyje nustatytos fakto pripažinimo preziumuojamu sąlygos. Ją padarius, konstatuotina, kad atsakovės nurodyta aplinkybė dėl ieškovo seksualinio priekabiavimo (priekabiavimo dėl lyties) prie kitos darbuotojos nėra preziumuojama pagal įstatymą, o yra įrodinėjama pagal bendrąją įrodinėjimo pareigos paskirstymo taisyklę.
83. Remdamasi išdėstytais argumentais teisėjų kolegija kaip nepagrįstus atmeta kasacinio skundo argumentus, kuriais teigiama, kad teismas nagrinėjamoje byloje netinkamai taikė teisės normas, įtvirtinančias diskriminacijos fakto prezumpciją.

Dėl kitų kasacinio skundo argumentų ir bylos procesinės baigties

84. Kiti atsakovės kasacinio skundo argumentai vertintini kaip neformuluojantys motyvuotų kasacijos pagrindų, todėl teisėjų kolegija jų, kaip nesudarantių kasacinio nagrinėjimo dalyko, nenagrinėja ir dėl jų nepasisako.
85. Teisėjų kolegija, teisės taikymo aspektu patikrinusi apskųstą apeliacinės instancijos teismo sprendimą, konstatuoja, kad pagrindo jį naikinti kasacinio skundo argumentais nenustatyta (CPK 346 straipsnis, 359 straipsnio 3 dalis), dėl to atsakovės kasacinis skundas netenkinamas, o apeliacinės instancijos teismo sprendimas paliekamas nepakeistas, tik pažymint tai, kad jo motyvų dalies (žiūrėti šios nutarties 26 punktą) dėl diskriminacijos fakto, kuris byloje nenustatytas, turinio vertinimas balansuoja ties (ne)korektiškumo riba.

Dėl atskirosios nutarties

86. Ieškovas atsiliepime į kasacinį skundą nurodo, jog atsakovė pripažino faktą, kad 2022 m. sausio 13–17 d. laikotarpiu jos akcininkė ir darbuotoja E. V. buvo vaiko priežiūros atostogose. Ieškovo teigimu, atsakovė fakto apie E. V., kaip darbuotojos, grįžimą iš vaiko priežiūros

atostogų nebuvo formalizavusi, apie jį nebuvo pranešusi Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybai prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos ir apie jį nutylėjo santykiuose su kitais asmenimis, įskaitant ir ieškovą. Anot ieškovo, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas turi tiek teisinį (CPK 299 straipsnis), tiek faktinį pagrindą apie tokią situaciją atskirąja nutartimi informuoti tiek Valstybinę darbo inspekciją prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, tiek Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybą prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.

87. CPK 299 straipsnyje įtvirtinta, kad jeigu teismas nagrinėdamas civilinę bylą padaro išvadą, jog asmenys pažeidė įstatymus ar kitas teisės normas, jis priima atskirąją nutartį ir nusiunčia ją atitinkamoms institucijoms ar pareigūnams, informuodamas juos apie pažeidimus.
88. Pagal šią teisės normą, teismo atskirosios nutarties priėmimo pagrindas yra teismo nagrinėjant bylą nustatyti asmenų padaryti įstatymų ar kitų teisės normų pažeidimai, taip pat teismo nustatyti galimi įstatymo pažeidimai, jei šie pažeidimai reikštų viešojo intereso pažeidimą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gegužės 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-94-969/2021, 40 punktas).
89. Nagrinėjamoje byloje teisėjų kolegija, remdamasi teismų nustatytais bylos aplinkybėmis bei atsižvelgdama į šios bylos įrodinėjimo dalyką, negali padaryti vienareikšmės išvados, kad yra nustatyti asmenų padaryti įstatymų ar kitų teisės normų pažeidimai arba kad nustatyti galimi įstatymo pažeidimai, kurie reikštų viešojo intereso pažeidimą, todėl atskiroji nutartis byloje nepriinama. Nesant pagrindo nurodytai išvadai padaryti, vien tik informuoti ieškovo įvardijamas institucijas apie jo nurodomą atitinkamą situaciją nėra teisinio pagrindo.

Dėl bylinėjimosi išlaidų

90. Šaliai, kurios naudai priimtas sprendimas, iš antrosios šalies priteisiamos bylinėjimosi išlaidos (CPK 93 straipsnio 1 dalis, 98 straipsnis).
91. Netenkinus atsakovės kasacinio skundo, jos kasaciniame teisme patirtos bylinėjimosi išlaidos neatlygintinos (CPK 93 straipsnio 1 dalis, 98 straipsnis).
92. Ieškovas prašo priteisti iš atsakovės 1600 Eur bylinėjimo išlaidų, patirtų kasaciniame teisme, atlyginimą pateikė jas patvirtinančius įrodymus. Šių prašomų priteisti išlaidų advokato pagalbai dydis neviršija Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2004 m. balandžio 2 d. įsakymu Nr. 1R-85 ir Lietuvos advokatų tarybos 2004 m. kovo 26 d. nutarimu patvirtintų Rekomendacijų dėl civilinėse bylose priteistino užmokesčio už advokato ar advokato padėjėjo teikiamą pagalbą maksimalaus dydžio (redakcija, galiojanti nuo 2015 m. kovo 20 d.) 7, 8.14 punktuose nustatyto maksimalaus dydžio. Dėl to šis ieškovo prašymas tenkintinas, jam iš atsakovės priteistinas 1600 Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimas (CPK 98 straipsnis).
93. Išlaidų, susijusių su procesinių dokumentų įteikimu, šioje byloje kasaciniame teisme nepatirta.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 359 straipsnio 1 dalies 1 punktu, 362 straipsnio 1 dalimi,

n u t a r i a :

Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2023 m. kovo 16 d. sprendimą palikti nepakeistą.

Priteisti ieškovui E. N. (a. k. *(duomenys neskelbtini)*) iš atsakovės uždarnosios akcinės bendrovės „Žaltys“ (į. k. 305262123) 1600 (vieną tūkstantį šešis šimtus) Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimo.

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

Teisėjai Andžej Maciejevski

Antanas Simniškis

Dalia Vasarienė